

Financial Law Institute

Working Paper Series

WP 2003-11

Hans DE WULF & Michel TISON

**De notarisvennootschap bekeken door een
vennootschapsrechtelijke bril**

September 2003

WP 2003-11

Hans DE WULF & Michel TISON

**De notarisvennootschap bekeken door een
vennootschapsrechtelijke bril**

Abstract

This paper discusses the specific rules on professional companies between notaries from the perspective of general company law. The two sets of rules are not always compatible, nor has the legislator always resolved these conflicts.

To be published in

*Rechtskroniek voor het notariaat 3, Universiteit Gent, Brugge, Die Keure,
2003*

De notarisvennootschap bekeken door een vennootschapsrechtelijke bril

Hans DE WULF & Michel TISON*

DE NOTARISVENNOOTSCHAP	1
INLEIDING.....	1
I. ASSOCIATIEVRIJHEID VERSUS VENNOOTSCHAPSDWANG.....	2
A. PRINCIPE: DE PROFESSIONELE ASSOCIATIEMOGELIJKHEID.....	2
B. PROFESSIONELE VENNOOTSCHAP EN ANDERE VORMEN VAN “ASSOCIATIE”.....	3
1. <i>Professionele vennootschap versus middelenvennootschap</i>	3
2. <i>Associatie binnen een (economisch) samenwerkingsverband</i>	5
3. <i>Andere contractuele samenwerkingsvormen</i>	5
C. DE UITOEFENING VAN HET NOTARISAMBT IN VENNOOTSCHAPSVERBAND.....	6
1. <i>De persoonlijke aard van het notarisambt versus uitoefening van het beroep in vennootschapsverband</i>	6
2. <i>Vennootschapsdwang voor de professionele vennootschap</i>	8
3. <i>Wettelijke beperkingen op de associatievrijheid</i>	9
3. <i>Vennootschap met (on)beperkte aansprakelijkheid en persoonlijke aansprakelijkheid van de notaris</i>	10
D. DE OPRICHTING VAN DE PROFESSIONELE NOTARISVENNOOTSCHAP: BIJZONDERE VOORWAARDEN.....	12
1. <i>Toezicht door de kamer van notarissen</i>	12
2. <i>Machtiging door de Minister van justitie</i>	13
II. INTERNE ORGANISATIE VAN DE PROFESSIONELE NOTARISVENNOOTSCHAP.....	14
A. KAPITAALVORMING.....	14
1. <i>Kapitaalvorming door inbreng van het protocol</i>	14
2. <i>Kapitaalvorming door inbreng van nijverheid</i>	15
B. RECHTEN VERBONDEN AAN DE AANDELEN – STATUTAIRE MODULERING.....	18
1. <i>Stemrecht</i>	18
2. <i>Recht op winstdeelname</i>	19
D. DE ALGEMENE VERGADERING.....	20
E. VRIJWILLIGE WIJZIGINGEN IN HET AANDEELHOUDERSCHAP: TOETREDING, UITTREDING EN OVERDRACHT.....	21
F. GEDWONGEN WIJZIGINGEN IN HET AANDEELHOUDERSCHAP [^] : DE GESCHILLENREGELING (UITTREDING EN UITSLUITING).....	24
III. HET EINDE VAN DE NOTARISVENNOOTSCHAP: ONTBINDING EN OVERLIJDEN, AFZETTING EN ONTSLAG	27

Inleiding

De grondige hertekening van de Ventôsewet die door de wetten van 4 mei 1999 werd doorgevoerd, heeft niet enkel de toegang tot het beroep van notaris ingrijpend gewijzigd, maar tevens een kader geboden voor een sterkere professionalisering van het notarisberoep via de associatiemogelijkheid voor notarissen en kandidaat-notarissen. Het aantal associaties op heden toont duidelijk aan dat de wet een antwoord heeft geboden op een reële behoefte. Begin maart 2003 kende men 51 associaties, waarvan het merendeel tussen notarissen-titularis

* Mijn bijzondere dank gaat uit naar Dhr. Bruno VANDENAMEELE, geassocieerd notaris te Poperinge, voor de ter beschikking gestelde documentatie en de verhelderende inzichten die hij naar aanleiding van diverse gesprekken over het thema heeft geleverd.

en kandidaat-notarissen, en een beperkt aantal tussen notarissen-titularis onderling. Bij alle associaties samen zijn 110 notarissen-titularis betrokken, d.i. bijna 9% van het totale aantal notarissen-titularis in België.¹ De gewijzigde Ventôsewet tekent thans de algemene krijtlijnen uit betreffende de toelaatbaarheid, oprichting en interne werking van professionele notarisvennootschappen. Deze regelen houden in verregaande mate rekening met de eigenheden van de notariële functie enerzijds en de particulariteiten van de uitoefening van een persoonsgebonden professionele activiteit in vennootschapsverband anderzijds. De bijzondere regeling vervat in de Ventôsewet is per slotsom evenwel relatief summier gebleven — ze beslaat slechts vier artikelen in de wet — zodat in verregaande mate moet teruggerepen worden op het Wetboek van Vennootschappen voor de concrete invulling van de associatiestructuur.

Bekeken door de bril van het ‘gemeen’ vennootschapsrecht, roept deze bijzondere regeling evenwel diverse rechtsvragen op, te meer daar de Ventôsewet terzake diverse bijzondere regelen bevat, die als *lex specialis* afwijken van het Wetboek van Vennootschappen. Doordat de Ventôsewet de bijzondere regelen zonder onderscheid toepasselijk verklaart op alle toegelaten vennootschapstypes voor notarisvennootschappen (*‘vormneutraliteit’*), rijzen hierbij soms vragen naar de consistentie met het gemeen vennootschapsrecht.

Onderhavige bijdrage wil een algemeen overzicht bieden van het positiefrechtelijke regime van de professionele notarisvennootschappen, gelezen in samenhang met het gemeen vennootschapsrecht. Hierbij zal in eerste instantie nagegaan worden welke mogelijkheden de Ventôsewet thans biedt, om vervolgens doorheen de diverse organisatie- en werkingsregelen van de vennootschap de onderlinge samenhang tussen de Ventôsewet en het Wetboek van vennootschappen te onderzoeken.

I. Associatievrijheid versus vennootschapsdwang

A. Principe: de professionele associatiemogelijkheid

Artikel 50 § 1, a) van de Ventôsewet, dat deel uitmaakt van Afdeling III, getiteld “vennootschappen van notarissen”, stelt als algemeen beginsel voorop:

“Een notaris kan, alleen of in associatie, zijn beroep uitoefenen binnen een professionele vennootschap onder de voorwaarden en op de wijze zoals hierna bepaald. Hij blijft nochtans persoonlijk titularis van het beroep en is met de vennootschap hoofdelijk aansprakelijk voor de beroepsfouten die hij begaat, onverminderd verhaal van de vennootschap op de notaris.”

Deze bepaling geeft meteen de limieten aan waarbinnen de Ventôsewet de associatievrijheid van de notaris inkadert. Vooreerst blijkt uit de bepaling dat deze enkel betrekking heeft op *uitoefening van het beroep in vennootschapsverband*, en niet op andere vormen van associatie tussen notarissen (hierna, B). Voorts is duidelijk dat het onderbrengen van de beroepsactiviteit in vennootschapsverband geen afbreuk doet aan de *persoonlijke uitoefening van het notarisambt door de notaris*, en niet tot gevolg heeft dat de vennootschap het notarisambt uitoefent (hierna, C). Tot slot is te onderzoeken welke associatiemogelijkheden door de wet

¹ Zie hierover KONINKLIJKE FEDERATIE VAN HET BELGISCH NOTARIAAT, *Jaarverslag 2002*, 15 en 32, te raadplegen op <<http://www.notaris.be>>.

zijn toegelaten voor de uitoefening van het beroep en welke rechtsvorm deze associaties kunnen aannemen.

B. Professionele vennootschap en andere vormen van “associatie”

Uit de aanhef van artikel 50 § 1, a) van de Ventôsewet blijkt dat Afdeling III van de wet een enigszins misleidende titel draagt. Immers, niet de ‘vennootschappen van notarissen’ in het algemeen worden in deze afdeling geregeld, maar enkel de “professionele notarisvennootschap” die de uitoefening van het beroep van notaris door één of meer notarissen en gebeurlijk één of meer kandidaat-notarissen (zie verder) tot voorwerp heeft.²

Het voorgaande impliceert niet dat een notaris zich op geen enkele andere wijze kan samenwerken met andere notarissen. Wel stelt de Ventôsewet voorop dat andere vormen van associatie of vennootschap voor de uitoefening van het beroep van notaris verboden zijn.³ Artikel 50 betreft in essentie enkel de “associatie” die de *uitoefening* van het beroep met andere (kandidaat-)notarissen tot voorwerp heeft⁴, en niet andere vormen van samenwerking die met de beroepsbeoefening verband kunnen houden zonder de uitoefening van het beroep tot voorwerp te hebben, zoals een middelenvennootschap, een economisch samenwerkingsverband of een andere vorm van contractuele samenwerking.

De vraagstelling wordt evenwel bijkomend bemoeilijkt door de begripsverwarring tussen “vennootschap” en “associatie”, die zowel uit de Ventôsewet als uit de parlementaire besprekingen blijkt. Zo blijkt uit het principe zelf van art. 50 dat de notie “associatie” niet synoniem is met “vennootschap”, nu de wet gewag maakt van de uitoefening van het notarisberoep onder de vorm van een vennootschap, alleen of “in associatie” met andere (kandidaat-)notarissen.⁵ Dit betekent dat de notaris die zijn beroep uitoefent onder de vorm van een EBVBA, in de terminologie van de Ventôsewet geen “associatie” is aangegaan. De notaris die enige vennoot is van een EBVBA is dus, in tegenstelling tot de (kandidaat-)notarissen die een associatie aangaan, niet gehouden om zijn hoedanigheid aan te geven onder de benaming “geassocieerd notaris”.⁶

1. Professionele vennootschap versus middelenvennootschap

De professionele vennootschap is te onderscheiden van een middelenvennootschap, die niet de uitoefening van het beroep op zich tot voorwerp heeft, maar erop gericht is “bedrijfs”middelen ter beschikking te stellen van de (vrije) beroepsbeoefenaar, ongeacht of deze laatste individueel of in vennootschapsverband werkzaam is.⁷ De vraag rijst evenwel of

² Deze titel is wellicht te verklaren vanuit het initiële wetsontwerp, dat tevens een regeling beoogde voor middelenvennootschappen van notarissen (zie verder).

³ Zie art. 50 § 2 Ventôsewet.

⁴ Zie ook J. BAEL, “De nieuwe notariswet”, *o.c.*, p. 42, voetnoot 185.

⁵ Dit blijkt tevens uit artikel 50 § 2 Ventôsewet, naar luid waarvan alle andere vormen van associatie of vennootschap voor de uitoefening van het beroep van notaris verboden zijn.

⁶ Zie art. 50 § 1, b), lid 3 Ventôsewet: het lid b) van art. 50 § 1 Ventôsewet handelt immers uitsluitend over de “associatie” tussen een notaris en een of meer andere (kandidaat-)notarissen, en niet over de vennootschap die een notaris alleen opricht.

⁷ Vgl. Eveneens H. BERQUIN, *Vennootschappen van notarissen. Juridische en praktische beschouwingen. Rapport van de Commissie “Notariële Associaties”*, Brussel, Koninklijke Federatie van het Belgisch Notariaat, s.d., 6. (Hierna aangehaald als ‘Verslag BERQUIN’)

het een notaris, bij ontstentenis van enige bepaling omtrent middelvennootschappen in de Ventôsewet, volledig vrij staat om een middelvennootschap op te richten of hierin deel te nemen.

Het oorspronkelijke wetsontwerp tot wijziging van de Ventôsewet beoogde wel degelijk ook een regeling in te voeren voor middelvennootschappen. Het wetsontwerp voorzag meer bepaald in de mogelijkheid voor een notaris om hetzij een middelvennootschap, hetzij een andere vorm van gemeenschappelijke organisatie — wellicht werd hier bedoeld op ESV's — tot stand te brengen met andere notarissen, ere-notarissen, kandidaat-notarissen en meer in het algemeen beoefenaars van een intellectueel beroep onderworpen aan een erkende beroepsdeontologie, en die diensten verleent die aansluiten bij de beroepsactiviteit van notaris. Deze bepaling stuitte evenwel op kritiek tijdens de parlementaire bespreking, voornamelijk op het punt van de mogelijkheid om beroepsoverschrijdende middelvennootschappen te creëren: sommigen vreesden dat de onpartijdigheid van de notaris hierdoor ernstig in het gedrang zou komen, en de associatie met andere beroepsgroepen, zelfs indien beperkt tot een middelvennootschap, concurrentievervalsend zou werken.⁸ De bepaling werd dan ook bij Regeringsamendement geschrapt.⁹

Het voorgaande heeft niet tot gevolg dat het een notaris of een notarisvennootschap verboden is om met het oog op de benutting van ondersteunende diensten gebruik te maken van een middelvennootschap. Nu er geen wettelijk verbod hiertoe bestaat, moet zulks als principieel toelaatbaar worden beschouwd. Evenwel kunnen op deze mogelijkheid beperkingen van deontologische aard rusten, nu de notaris in alle omstandigheden zijn onafhankelijkheid moet kunnen vrijwaren.¹⁰ In deze optiek is er geen beletsel tegen de oprichting van een middelvennootschap tussen verschillende notarissen, zelfs al zouden deze een verschillende standplaats hebben. Minder eenduidig is de vraag of een notaris kan participeren in een middelvennootschap die verschillende vrije beroepsbeoefenaars (advocaten, gerechtsdeurwaarders, bedrijfsrevisoren, ...) groepeerd, bijvoorbeeld in het kader van de benutting van gezamenlijke infrastructuur en ondersteunende diensten. Een algemeen antwoord kan hierop moeilijk verschaft worden, gezien de grote diversiteit van diensten of nutsvoorzieningen die in een middelvennootschap kunnen worden ondergebracht. De toelaatbaarheid ervan vanuit deontologisch oogpunt moet van geval tot geval worden beoordeeld. Tot slot beperkt de Ventôsewet ook de vrijheid voor een notaris om een gemengde professionele en middelvennootschap uit te bouwen. Immers, de Ventôsewet bepaalt dat een professionele notarisvennootschap tot uitsluitend maatschappelijk doel kan hebben het uitoefenen, al dan niet in associatie, van het beroep van notaris, en dat deze vennootschap geen andere goederen mag bezitten dan de (on)lichamelijke roerende goederen die verband houden met de organisatie van het kantoor (art. 50 § 1, d)). Enkel laatstgenoemde middelen kunnen bijgevolg in de professionele vennootschap worden ondergebracht en aangewend voor de notarispraktijk. Daarentegen zal het onroerend goed dat de geassocieerde notarissen tot kantoor dient, niet in de professionele vennootschap kunnen worden ondergebracht, doch wel gebeurlijk in een afzonderlijke (middelen)vennootschap die het goed aan de professionele vennootschap verhuurt.

⁸ Zie toelichting bij amendement nr. 22 van Dhr. LANDUYT, *Parl. St. Kamer*, 1998-99, nr. 1432/12, p. 2-3.

⁹ Zie amendement nr. 42 van de Regering, *Parl. St. Kamer*, 1997-98, nr. 1432/18. Tijdens de bespreking in de Kamercommissie had de minister van justitie te kennen gegeven geen bezwaar te hebben tegen de weglating van de regeling inzake de middelvennootschappen, precies omwille van de problemen die de 'interprofessionele middelvennootschap' kan doen rijzen (zie Verslag LANDUYT/BAZIN, *Parl. St. Kamer*, 1997-98, nr. 1832/19, 41).

¹⁰ Vgl. J. BAEL, "De nieuwe notariswet", in *Gandius Actueel VI*, Antwerpen, Kluwer, 2001, p. 42, voetnoot 184.

2. Associatie binnen een (economisch) samenwerkingsverband

De regeling van de professionele notarisvennootschap in de Ventôsewet vormt geen beletsel voor een “associatie” tussen notarissen onder de vorm van een economisch samenwerkingsverband (ESV). Het ESV laat toe om de economische bedrijvigheid van de deelnemende notarissen te vereenvoudigen, zonder dat het zich rechtstreeks of onrechtstreeks mag mengen in de uitoefening van de beroepsactiviteit van de leden, noch voor zichzelf enige winst kan nastreven.¹¹ Hieruit volgt dat de ESV niet kan gehanteerd worden als rechtsvorm voor een professionele notarisvennootschap.¹² Men denkt hierbij bijvoorbeeld aan een arrondissementsoverschrijdende samenwerking tussen notarissen die gezamenlijk studiewerk en uitwisseling van documentatie beoogt.

De vraag rijst of ook een professionele notarisvennootschap kan deelnemen in een ESV¹³, dan wel of deze mogelijkheid enkel is voorbehouden aan de notaris-titularis. Bepalend hierbij is te weten of de deelname van een professionele notarisvennootschap aan een ESV kan gesitueerd worden binnen het doel van de notarisvennootschap, m.n. de uitoefening van het beroep van notaris. Aan te nemen is dat de deelname aan een ESV die de uitoefening van het notarisberoep ondersteunt, bijdraagt tot de beroepsuitoefening, en bijgevolg binnen het wettelijk omlinjnde maatschappelijk doel van de notarisvennootschap valt. Dit wordt niet tegengesproken door de beperking die artikel 55 § 1 a) Ventôsewet oplegt inzake de goederen die de professionele notarisvennootschap mag bezitten. Immers, het lidmaatschap van een ESV die de beroepsuitoefening ondersteunt is op te vatten als een ‘onlichamelijk bestanddeel’ dat verband houdt met de organisatie van het kantoor.

3. Andere contractuele samenwerkingsvormen

Verschillende notarissen kunnen tot slot, zonder hiertoe over te gaan tot het creëren van een vennootschapsverhouding, bepaalde diensten gezamenlijk betrekken en financieren, en de regeling hierover onderling contractueel vastleggen. Er is hier, in tegenstelling tot de middelenvennootschap, geen sprake van enige *affectio societatis* of het in gemeenschap brengen van economisch waardeerbare bestanddelen met het oog om hieruit een vermogensvoordeel te halen.¹⁴ Mocht dit wel het geval zijn, dan is deze gebeurlijk te kwalificeren als een maatschap.

¹¹ Zie Art. 839 - 840, 1° W. Venn. Het niet-inmengingsbeginsel verklaart tevens waarom een ESV ongeschikt is als rechtsvorm voor een *professionele* notarisvennootschap (zie ook F. Bouckaert, “De professionele vennootschap voor de notarissen en kandidaat-notarissen”, in *Notariële actualiteit nr. 11, De Nieuwe notariswet, 2000,166*; H. BERQUIN, *o.c.*, 6).

¹² De formulering van art. 50 § 3 geeft op dit punt evenwel aanleiding tot dubbelzinnigheid, door te bepalen dat de professionele vennootschappen burgerlijke vennootschappen zijn die de vorm kunnen aannemen van een bij wet geregelde vennootschap of *samenwerkingsverband*, de NV en commanditaire vennootschap uitgezonderd. In werkelijkheid kan geen enkel wettelijk geregeld samenwerkingsverband (ESV of EESV) gebruikt worden voor een professionele vennootschap. De term “samenwerkingsverband” is wellicht een ‘vergeten’ overblijfsel van het initieel regeringsontwerp (*Parl. St. Kamer, 1432/1, p. 153*), dat in artikel 50 zowel de professionele vennootschap als de middelenvennootschap regelde, en met dit doel eveneens de toegelaten vennootschapsvormen voor zowel professionele als middelenvennootschappen omschreef.

¹³ Op grond van art. 839 W. Venn. worden ook rechtspersonen tot een ESV toegelaten.

¹⁴ De in het Verslag BERQUIN (p. 6) gehanteerde term ‘zuivere kostenassociatie’ is in deze context dan ook misleidend, aangezien de term ‘associatie’ een gemeenschappelijk oogmerk tussen de “associés” veronderstelt, en bijgevolg kan wijzen op het bestaan van een vennootschapsverhouding.

C. De uitoefening van het notarisambt in vennootschapsverband

1. De persoonlijke aard van het notarisambt versus uitoefening van het beroep in vennootschapsverband

De wetgever heeft ervoor geopteerd om bij de uitwerking van het regime van de professionele notarisvennootschappen niet te raken aan het persoonlijke karakter van het notarisambt: wanneer een notaris zijn beroepsactiviteit, alleen of samen met anderen, uitoefent in het kader van een vennootschap, betekent dit niet dat de vennootschap alsdusdanig “notaris” wordt. Zoals pertinent in de Memorie van Toelichting bij het ontwerp van gewijzigde notariswet, in replek op kritiek vanwege de Raad van State, wordt uiteengezet, is de professionele vennootschap in essentie te beschouwen als de entiteit die de vermogensrechtelijke gevolgen draagt van de beroepsuitoefening door de geassocieerde notaris.¹⁵ De uitoefening van het beroep in vennootschapsverband doet dus geen afbreuk aan het persoonlijke titularisschap van het ambt door de notaris. Evenwel heeft het bestaan van de professionele vennootschap tot gevolg dat de notaris niet langer voor eigen rekening het beroep uitoefent, maar wel in naam en voor rekening van de vennootschap, handelend door tussenkomst van haar organen.

De mogelijke dubbelzinnigheden die uit deze schijnbare paradox kunnen voortvloeien, worden door de wetgever opgevangen door de betrachting om duidelijkheid te verschaffen over de hoedanigheid waarin de notaris optreedt enerzijds, en de derde te beschermen tegen de gevolgen van het gebruik van een vennootschap met beperkte aansprakelijkheid. Vooreerst gaat de wetgever uit van een juridische ‘ondeelbaarheid’ van de uitoefening van het notarisberoep: de notaris die onder de vorm van een “associatie” gebruik maakt van een professionele vennootschap, is, als vennoot¹⁶ van zulke vennootschap, niet langer gerechtigd om enige notariële beroepsactiviteit buiten de vennootschap uit te oefenen.¹⁷ Deze ‘alles of niets’-benadering wordt versterkt door de wettelijke verplichting voor de (kandidaat-)notaris om, wanneer hij in vennootschapsverband werkt, de titel “geassocieerd notaris” te gebruiken.¹⁸ Er zij overigens opgemerkt dat het wettelijke verbod van notariële beroepsuitoefening buiten het professionele vennootschapsverband enkel voor de notaris-titularis geldt, niet voor een kandidaat-notaris. Dit valt te verklaren door de bijzondere situatie van de kandidaat-notaris: zolang deze zich niet associeert met een notaris-titularis, heeft de kandidaat-notaris geen enkele eigen notariële bevoegdheid. Bijgevolg is niet denkbaar dat de kandidaat-notaris, buiten zijn activiteit binnen de professionele vennootschap in de hoedanigheid van geassocieerd notaris, nog enige zelfstandige notariële beroepsactiviteit ontplooit. Bijgevolg moet het — althans theoretisch — mogelijk zijn voor een kandidaat-notaris om, benevens zijn

¹⁵ Memorie van Toelichting, *Parl. St.*, Kamer, 1997-98, nr. 1432/1, p. 8 en vooral 9.

¹⁶ Verder komt de vraag aan bod of de uitoefening van het notarisberoep ook mogelijk is zonder dat de (kandidaat-)notaris vennoot is van de professionele vennootschap.

¹⁷ Zie art. 50 § 1, b), lid 3 Ventôsewet. Strikt beschouwd geldt dit verbod dus niet voor de notaris die zijn beroepsactiviteit onderbrengt in een EBVBA, nu art. 50 § 1, lid b) enkel handelt over de “associatie” met andere (kandidaat-)notarissen. Nochtans lijkt het weinig waarschijnlijk dat een notaris slechts een deel van zijn beroepsactiviteit in een eenpersoons-BVBA onderbrengt. Niet alleen lijkt dit fiscaal een weinig aantrekkelijke optie. Bovendien stuit deze hypothese op de bijkomende moeilijkheid dat de notaris slechts één repertorium heeft, dat bijgevolg niet opsplitsbaar is tussen de EBVBA en de notaris in persoon.

¹⁸ Zoals hoger reeds aangegeven, is de terminologie ongelukkig, in de mate de notaris die zijn activiteit in een EBVBA onderbrengt zonder zich met andere (kandidaat-)notarissen te ‘associëren’, door de wet toch verplicht wordt de titel ‘geassocieerd’ notaris te gebruiken.

activiteit als geassocieerd notaris, ook nog een beroepsactiviteit in dienstverband te behouden ten behoeve van een andere notaris-titularis of notarisvennootschap.¹⁹

Ten tweede wordt vermeden dat de keuze voor een vennootschapsvorm met beperkte aansprakelijkheid nefast zou werken voor de rechten van derden. Artikel 50 § 1, a) Ventôsewet bepaalt daarom dat de notaris “met de vennootschap hoofdelijk aansprakelijk (is) voor de beroepsfouten die hij begaat, onverminderd verhaal van de vennootschap op de notaris”. De wetgever laat met andere woorden op het vlak van de aansprakelijkheid het persoonlijke titularissschap van het notarisambt primeren op de beperkte aansprakelijkheid waarachter de notaris-vennoot zich gebeurlijk zouden kunnen verschuilen. Deze regel geldt voor elke professionele vennootschap, ongeacht of de notaris alleen zijn activiteit in een EBVBA onderbrengt dan wel een associatie aangaat met één of verschillende andere (kandidaat-)notarissen. Vanuit het standpunt van de derden-schuldeisers, vertoont het — beperkte of onbeperkte — aansprakelijkheidsregime van de notarisvennootschap vanzelfsprekend nog relevantie voor de omvang van hun aanspraken op de vennootschap zelf (zie verder).

De verplichting voor de notaris die zijn beroepsactiviteit in een professionele vennootschap onderbrengt om zijn volledige notariële beroepsactiviteit in de hoedanigheid van geassocieerd notaris uit te oefenen, staat los van de modaliteiten van de inbreng die de notaris in de vennootschap verricht met het oog op de kapitaalvorming ervan. De uitoefening van de beroepsactiviteit in naam en voor rekening van de vennootschap impliceert niet noodzakelijk dat de (kandidaat-)notaris hiertoe een inbreng van nijverheid verricht. Een onderscheid moet inderdaad worden gemaakt tussen de *wettelijke* verplichting voor de notaris die een professionele vennootschap opricht om zijn volledige beroepsactiviteit in naam en voor rekening van de vennootschap uit te oefenen, en de *contractuele* verplichting die de notaris gebeurlijk vrijwillig zou aangaan om zijn activiteit voor de vennootschap uit te oefenen. De wettelijke verplichting impliceert met andere woorden geen verplichting om een inbreng van nijverheid te verrichten. De inbreng van nijverheid met vergoeding van kapitaal aandelen is overigens niet toegestaan in de vennootschappen met beperkte aansprakelijkheid. Desondanks bepaalt de Ventôsewet dat de kandidaat-notaris zijn participatie in een notarisvennootschap mag beperken tot een loutere inbreng van nijverheid.²⁰ Deze bepaling valt – zoals verder uitgebreid wordt geargumenteed – moeilijk te verzoenen met de regelen terzake in het Wetboek van vennootschappen en de Tweede Vennootschapsrichtlijn.

In de mate er geen inbreng van nijverheid plaatsvindt, zal de notaris die zijn beroepsactiviteit in vennootschapsverband uitoefent, op verschillende wijzen kunnen vergoed worden: hetzij door een loutere winstdeelnamen onder de vorm van dividenden, hetzij onder de vorm van erelonen die contractueel tussen de notaris en de vennootschap worden overeengekomen, hetzij eventueel onder de vorm van bestuurderstantièmes.

De wet bepaalt nergens uitdrukkelijk dat alle notarissen en kandidaat-notarissen die een associatie aangaan, noodzakelijkerwijze de hoedanigheid van vennoot moeten hebben. De wet blijkt evenwel minstens impliciet op deze premisse te steunen bij de uitwerking van het regime van de notarisvennootschap, onder meer inzake wijziging van het aandeelhouderschap²¹, interne beslissingsvorming²² en de gevolgen van afzetting, ontslag of

¹⁹ Deze mogelijkheid lijkt evenwel weinig waarschijnlijk in de praktijk, nu de kandidaat-notaris die in een associatie participeert, er geen enkel belang bij heeft om nog een eerder ondergeschikte activiteit in dienstverband uit te oefenen, zonder enige mogelijkheid om zelf op te treden bij het verlijden van akten.

²⁰ Zie art. 52 § 2 Ventôsewet.

²¹ Art. 51 § 3 Ventôsewet.

²² Art. 51 § 4 Ventôsewet. De geassocieerde notarissen hebben gelijke rechten in de interne beslissingsvorming, hetgeen impliciet inhoudt dat ze vennoot zijn.

overlijden van een geassocieerd notaris.²³ Dit belet niet dat voor de verschillende geassocieerde notarissen onderscheiden regelen gelden inzake winstdeling, naar analogie met de situatie van advocatenkantoren die diverse gradaties in het *partnership* kennen.²⁴ Indien een kandidaat-notaris voor een notarisvennootschap werkt zonder de hoedanigheid van geassocieerd notaris te hebben, zal deze geen enkele ambtsbevoegdheid hebben, doch enkel — al dan niet in ondergeschikt verband — prestaties voor de geassocieerde notarissen kunnen verrichten.²⁵

Omgekeerd kan worden veronderstelt dat, gezien het wettelijk omschreven doel van de professionele vennootschap, enkel notarissen-titularis of kandidaat-notarissen hierin vennoot kunnen worden. Hierbij rijst de vraag of een notaris-titularis die zijn werkzaamheid uitoefent onder de vorm van een EBVBA, met deze EBVBA vennoot mag worden in een associatie met andere (kandidaat-)notarissen. De Ventôsewet is niet duidelijk op dit punt, nu het de nadruk legt op de persoonlijke uitoefening van het notarisambt binnen de professionele vennootschap: zo moeten de vennoten in de associatie de titel; ‘geassocieerd notaris’ dragen²⁶, hetgeen moeilijk toepasbaar is op de EBVBA die vennoot is, gelet op het persoonlijke karakter van de uitoefening van het notarisambt. Hetzelfde geldt voor de verplichte benaming van de notarisvennootschap, wanneer deze minder dan vier vennoten telt: strikt beschouwd zou de EBVBA die vennoot is deze rechtsvorm als dusdanig moeten opnemen in de benaming van de associatie. Desondanks wordt door gezaghebbende commentatoren de mogelijkheid dat voor een notaris-EBVBA om vennoot te worden in een associatie aanvaard.²⁷ Deze visie kan worden onderschreven, ook al vergt ze een creatieve lectuur van de wet die een zekere transparantie van de EBVBA naar de enige vennoot ervan inhoudt. In de mate de principes van persoonlijke beroepsuitoefening en hoofdelijke aansprakelijkheid niet enkel worden toegepast op de professionele associatie, maar ook op EBVBA die er vennoot van is, schuilt in deze techniek geen gevaar voor de rechten van derden die met de vennootschap handelen, en wordt de basisfilosofie van de wet niet miskend.

2. Vennootschapsdwang voor de professionele vennootschap

De wetgever heeft de vennootschapstypes die een notaris ter beschikking staan voor de oprichting van een professionele vennootschap beperkt. Verschillende motieven kunnen hiervoor worden aangehaald. Ten eerste zal een notarisvennootschap noodzakelijkerwijze een sterk *intuitu personae* karakter hebben, aangezien het de uioefening van een beroepsactiviteit door één of meer (kandidaat-)notarissen tot voorwerp heeft. Een ‘open’ vennootschapsvorm met eenvoudige overdracht van aandelen door de vennoten/aandeelhouders, zoals het geval is in de NV, is hiermee onverzoenbaar. Tevens is de associatie binnen een professionele vennootschap in de filosofie van de wet opgevat als een samenwerking tussen gelijken, ongeacht of het notarissen of kandidaat-notarissen betreft.. Een gewone commanditaire vennootschap of commanditaire vennootschap op aandelen, waarin sommige aandeelhouders enkel fungeren als geldschieter, en niet deelnemen aan het bestuur van de vennootschap, is hiermee niet te verzoenen. Evenwel sluit de Ventôsewet enkel de ‘commanditaire vennootschap’ uit voor oprichting van een professionele notarisvennootschap. Aan te nemen

²³ Art. 53 § 2 en § 3 Ventôsewet. De wet gaat er hier duidelijk van uit dat de geassocieerde notaris vennoot is, en in deze omstandigheden van rechtswege zijn hoedanigheid van vennoot verliest.

²⁴ Vgl. Memorie van Toelichting, *Parl. St. Kamer*, 1997-98, 1432/1, p. 16.

²⁵ Zie art. 52 § 2 Ventôsewet, dat de hoedanigheid van geassocieerd notaris voor een kandidaat-notaris enkel toestaat voor de kandidaat-notaris met wie een associatie wordt aangegaan en die bijgevolg een inbreng verwezenlijkt (eventueel beperkt tot een inbreng van nijverheid: zie verder).

²⁶ Art. 50 § 1, b), lid 3 Ventôsewet.

²⁷ Zie de standpunten van de professoren VAN OMMESLAGHE en GEENS, weergegeven in Verslag BERQUIN, *o.c.*, 16-20.

is dat de algemene bewoordingen van de wet zowel de gewone commanditaire vennootschap als de commanditaire vennootschap op aandelen omvatten.

Per slotsom kan de professionele vennootschap de rechtsvorm aannemen van:

- een EBVBA: dit is het geval wanneer de notaris, zonder zich te associëren, zijn beroepsactiviteit in een vennootschap onderbrengt
- een maatschap, een BVBA, een CVBA of een CVOA, wanneer de notaris zich met één of meer (kandidaat-)notarissen associeert.

De wetgever is er bij de keuze van de beschikbare vennootschapsvormen van uitgegaan dat, wat betreft de specificiteiten inzake oprichting, werking en ontbinding van de professionele vennootschap die in de Ventôsewet zijn geregeld, volledige *vormneutraliteit* moet gelden: de bepalingen van artikel 51 tot 53 Ventôsewet zijn immers van toepassing op de professionele notarisvennootschap, en dit ongeacht het vennootschapstype waarvoor gekozen werd. Deze vormneutraliteit leidt tot bijzondere moeilijkheden in de mate de bepalingen van art. 51-53 Ventôsewet als *lex specialis* primeren op de algemene bepalingen van het Wetboek van Vennootschappen, en niet steeds zijn te verzoenen met de basisbeginselen die voor sommige vennootschapstypes gelden.

3. Wettelijke beperkingen op de associatievrijheid

Wegens de essentieel gesloten aard van de toegang tot het beroep en de geografische opdeling van notariële standplaatsen, heeft de wetgever op limitatieve wijze omschreven met wie en onder welke voorwaarden een notaris-titularis een professionele associatie mag aangaan. Onderstaande tabel vat de mogelijkheden en voorwaarden terzake samen

Associatie met ...	Standplaats	Goedkeuring Kamer van notarissen	Machtiging Minister van Justitie
Notaris-titularis	Zelfde standplaats	Ja	Neen
Notaris-titularis	Andere standplaats binnen gerechtelijk arrondissement	Ja	Ja (art. 52 § 1, lid 1-)
Kandidaat-notaris	Niet van toepassing	Ja	Ja (art. 52 § 2, lid 3)

Als algemene regel geldt dat een associatie steeds ten minste één notaris-titularis moet tellen.²⁸ De reden hiervoor is te vinden in de omstandigheid dat een kandidaat-notaris in principe geen enkele notariële bevoegdheid heeft, tenzij hij deel uitmaakt van een associatie. Toelaten dat kandidaat-notarissen onderling associaties zouden vormen, zou dan een overcapaciteit tot gevolg kunnen hebben, aangezien de geassocieerde kandidaat-notarissen dan in concurrentie met bestaande notarissen-titularis zouden kunnen treden.

Een notaris-titularis kan een associatie vormen met één of meer andere notarissen-titularis, voor zover alle notarissen-titularis hun standplaats hebben binnen hetzelfde gerechtelijke arrondissement.²⁹ Deze regel, die inherent samenhangt met de arrondissementele ambtelijke bevoegdheid van notarissen³⁰, beperkt noodzakelijkerwijze de omvang van mogelijke

²⁸ Dit blijkt uit de aanhef van art. 50 Ventôsewet, naar luid waarvan een notaris – bedoeld wordt een notaris-titularis – zijn beroepsactiviteit alleen of in associatieverband met een of meer (kandidaat-)notarissen kan uitoefenen.

²⁹ Art. 50 § 1, b) Ventôsewet. Een uitzondering geldt voor de arrondissementen Eupen en Verviers, die voor toepassing van deze regel als één enkel gerechtelijk arrondissement worden beschouwd (art. 50 § 1, b) *juncto* 5 § 1, tweede zin Ventôsewet.

³⁰ Art. 5 § 1 Ventôsewet.

associaties. Ze belet tevens dat arrondissementsoverschrijdende concurrentie tussen notarisassociaties zou ontstaan.

Een notaris-titularis kan ook een associatie aangaan met een of meer kandidaat-notarissen, al dan niet in combinatie met een associatie met een of meer andere notarissen-titularis. De associatie tussen een notaris-titularis en een kandidaat-notaris blijkt thans overigens veruit de meest populaire associatievorm uit te maken. Om tot een associatie te kunnen toetreden, moet de kandidaat-notaris ingeschreven zijn op het tableau van de kandidaat-notarissen, dat elke (provinciale) kamer van notarissen moet bijhouden.³¹ Voor de kandidaat-notaris vertoont de associatie evidente voordelen, aangezien de hoedanigheid van geassocieerd notaris tot gevolg heeft dat de kandidaat-notaris op volwaardige wijze het notarisambt kan uitoefenen zolang hij deel uitmaakt van een associatie.³²

In tegenstelling tot de associatie tussen notarissen-titularis, die hun ambt binnen hetzelfde arrondissement moeten uitoefenen, lijkt de Ventôsewet geen geografische limiet te stellen op de associatie tussen een notaris-titularis en een kandidaat-notaris. Dit is ook logisch, nu de kandidaat-notaris geen standplaats heeft, en de geassocieerde kandidaat-notaris zijn ambt noodgedwongen zal uitoefenen in de standplaats van de geassocieerde notaris-titularis. Zo eist de Ventôsewet niet dat de kandidaat-notaris zou zijn ingeschreven op het tableau van de provinciale kamer waaronder de notaris-titularis ressorteert. Evenmin blijkt de wet te eisen dat de kandidaat-notaris tot de taalrol behoort van het arrondissement waar de notaris-titularis zijn standplaats heeft. Theoretisch althans lijkt het dus mogelijk dat een Oost-Vlaamse notaris-titularis een associatie aangaat met een kandidaat-notaris die is opgenomen op het tableau van een Franstalige provincie waar de betrokkene in een notariskantoor werkte.³³ Weliswaar worden kandidaat-notarissen ingedeeld in twee taalrollen³⁴, doch deze heeft klaarblijkelijk geen gevolgen voor de plaats waar een kandidaat-notaris zijn beroepsactiviteit mag uitoefenen of zich mag associëren met een notaris-titularis.

3. Vennootschap met (on)beperkte aansprakelijkheid en persoonlijke aansprakelijkheid van de notaris

Zoals hoger reeds aangegeven, houdt de keuze van een vennootschapsvorm met beperkte aansprakelijkheid geen immunisering in van de persoonlijke aansprakelijkheid van de geassocieerde notaris voor zijn beroepsfouten.

De wet houdt evenwel geen onbeperkte ‘doorbraak’ van beperkte aansprakelijkheid met zich mee. Vooreerst is aan te stippen dat enkel een hoofdelijke aansprakelijkheid bestaat tussen de notaris die een beroepsfout heeft begaan, en de vennootschap voor wiens rekening de notaris is opgetreden. Schuldeisers hebben met andere woorden de vrije keuze om hun vordering te verhalen op de vennootschap of op het persoonlijke vermogen van de notaris die de fout heeft begaan. Daarentegen hebben schuldeisers geen verhaal op het persoonlijke vermogen van de overige geassocieerde notarissen in een vennootschap met beperkte aansprakelijkheid. Voorts maakt de wet gewag van het mogelijke verhaal van de vennootschap — die per hypothese een

³¹ Zie art. 77 Ventôsewet.

³² Zie art. 35 § 4 Ventôsewet.

³³ Hoewel de wet dit niet uitdrukkelijk vermeldt, zal de opname van een kandidaat-notaris op het tableau gebeuren bij de kamer van notarissen van de provincie waar de kandidaat-notaris zijn voornaamste beroepsactiviteit in een notariskantoor uitoefent (argument ex art. 41 § 3 Ventôsewet).

³⁴ Zie art. 35 § 2, lid 1 Ventôsewet: de toebedeling aan deze of gene taalrol geschiedt in functie van de taal van het door de kandidaat behaalde diploma van licentiaat in het notariaat. Bijgevolg zal een Nederlandstalige jurist die aan een Franstalige universiteit het diploma van licentiaat in het notariaat haalt, enkel in aanmerking komen voor benoeming tot kandidaat-notaris op de Franse taalrol.

aansprakelijkheidsclaim heeft voldaan — op de notaris aan wie een beroepsfout kan worden verweten. De hoofdelijke aansprakelijkheid (*obligatio*) doet dus geen afbreuk aan de verplichting voor de aansprakelijke notaris om in de interne rechtsverhouding met de vennootschap (*contributoi*) integraal in te staan voor de gevolgen van de door hem begane professionele fout.

Uit de formulering van artikel 50 § 1, a) Ventôsewet valt af te leiden dat het beginsel van hoofdelijke aansprakelijkheid enkel de notaris-titularis viseert³⁵, en niet de kandidaat-notaris, hoewel laatstgenoemde in de hoedanigheid van geassocieerd notaris dezelfde ambtsbevoegdheden heeft als een notaris-titularis. De kandidaat-notaris weet zich bijgevolg voor de gevolgen van zijn beroepsfouten beschermd door de beperkte aansprakelijkheid van de vennootschap waarin hij participeert.

De hoofdelijke aansprakelijkheid geldt luidens de wet enkel voor “beroepsfouten”. De Ventôsewet laat weliswaar na om deze notie wettelijk te omschrijven, maar redelijkerwijze valt aan te nemen dat het om elke fout gaat die in de uitoefening van het beroep van notaris wordt begaan. De afbakening van de hoofdelijke aansprakelijkheid volgens het criterium van de ‘beroepsfout’ zou in beginsel geen problemen moeten opleveren. Immers, nu de professionele notarisvennootschap uitsluitend de uitoefening van het notarisberoep tot doel mag hebben, zullen alle fouten van een geassocieerd notaris die binnen de beroepsuitoefening vallen, zowel de persoonlijke aansprakelijkheid van de notaris zelf als de aansprakelijkheid van de vennootschap aan wie de handeling wordt toegerekend, tot gevolg hebben. Moeilijkheden kunnen evenwel opduiken wanneer een notaris in zijn hoedanigheid van geassocieerd notaris handelingen stelt die buiten het kader van de uitoefening van het notarisambt liggen, en hierbij een fout begaat. Hier dreigt een dubbel probleem te ontstaan, aangezien enerzijds zulke handeling het maatschappelijk doel van de notarisvennootschap overschrijdt, en anderzijds de vraag rijst of zulke fout als een ‘beroepsfout’ is aan te merken die de persoonlijke aansprakelijkheid van de geassocieerde notaris in de zin van artikel 50 § 1, a) Ventôsewet met zich meebrengt.

Deze aansprakelijkheidsvraag krijgt een verschillend antwoord naargelang de rechtsvorm van de professionele notarisvennootschap. In de maatschap, V.O.F. en de CVOA zullen terzake de gemeenrechtelijke regimes inzake lastgeving en toerekening gelden: de notaris die in de hoedanigheid van geassocieerd notaris buiten het statutaire doel van de vennootschap heeft gehandeld, kan deze vennootschap niet verbinden.³⁶ In de veronderstelling dat de fout van de geassocieerde notaris los staat van de eigenlijke uitoefening van het notarisambt, kan bovendien worden aangenomen dat de notaris geen ‘beroeps’ fout heeft begaan waarvoor hij op grond van artikel 50 Ventôsewet persoonlijk aansprakelijk is ten aanzien van derden. Wel kan toepassing gemaakt worden van de gemeenrechtelijke aansprakelijkheidsregelen: de geassocieerde notaris die zijn bevoegdheid overschrijdt, kan extra-contractueel aansprakelijk zijn ten aanzien van derden voor de door hem begane fouten.

Heeft de notarisvennootschap de rechtsvorm aangenomen van een BVBA of CVBA, dan geldt voor derden een gunstiger regeling: de vennootschap is immers gebonden door het doeloverschrijdend handelen van haar zaakvoerders, tenzij de vennootschap bewijst dat de derde daarvan op de hoogte was of, gelet op de omstandigheden, daarvan niet onwetend kon

³⁵ Immers, de aanhef van artikel 50 maakt gewag van de associatiemogelijkheden van een “notaris”, hetgeen duidelijk te begrijpen is als een “notaris-titularis”.

³⁶ Vgl. voor de V.O.F., B. VAN BRUYSTEGEM, “Enkele aspecten van de vennootschap onder firma”, in Koninklijke Federatie van Belgische Notarissen (ed.), *Miskende vennootschapsvormen*, Antwerpen, Kluwer, 1991, 18-19.

zijn.³⁷ Indien de vennootschap voor de schadevergoeding heeft ingestaan, zal vanzelfsprekend verhaal mogelijk zijn op de geassocieerde notaris die zijn bevoegdheid heeft overschreden. De notaris blijft ook persoonlijk op extra-contractuele basis aansprakelijk tegenover derden voor de fouten die hij heeft begaan in zijn hoedanigheid van geassocieerd notaris.

D. De oprichting van de professionele notarisvennootschap: bijzondere voorwaarden

De oprichting van de professionele notarisvennootschap gebeurt in principe met inachtneming van de vormvoorschriften die door het Wetboek van vennootschappen voor elk vennootschaps type geldt (onderhandse of authentieke akte; regelen inzake plaatsing en storting van het kapitaal, financieel plan, ...). De Ventôsewet voegt aan de gemeenrechtelijke regelen evenwel in dubbel opzicht bijkomende vereisten toe: ten eerste oefent de kamer van notarissen een *a priori* wettigheidstoezicht uit op de oprichtingsakte van een notarisvennootschap, en is voor sommige vormen van associatie een machtiging vanwege de Minister van justitie vereist. Ten tweede moet de oprichtingsakte van de notarisvennootschap uitdrukkelijke regelingen omvatten omtrent welbepaalde aspecten van de samenwerking tussen de geassocieerde notarissen. Deze bijzondere regelen komen hierna aan bod.

1. Toezicht door de kamer van notarissen

Een gemeenschappelijk kenmerk van alle toegelaten professionele vennootschappen³⁸ is de verplichting om voorafgaand de goedkeuring te verkrijgen van het ‘contract tot oprichting van de vennootschap’³⁹ door de kamer van notarissen, en met het oog hierop een opschortende voorwaarde in de oprichtingsakte van de vennootschap in te lassen.⁴⁰ De goedkeuring door de kamer van notarissen houdt geen opportuiniteitsoordeel in, maar enkel een legaliteitscontrole in de ruime zin, met name de toetsing van de oprichtingsakte op haar wettelijkheid en verenigbaarheid met de deontologische regels. Tegen een weigeringsbeslissing door de (provinciale) kamer is hoger beroep mogelijk bij de Nationale kamer van Notarissen. Aan te nemen is dat de beslissing van de Nationale Kamer van notarissen vatbaar is voor annulatieberoep bij de Raad van State.⁴¹ De weigering van goedkeuring door de (provinciale of nationale) kamer van notarissen heeft, gezien de opschortende voorwaarde, tot gevolg dat de vennootschap niet is opgericht.

Belangrijk is te wijzen op de zware sanctie indien de professionele vennootschap wordt opgericht zonder de goedkeuring van de kamer van notarissen te hebben verkregen. Artikel 50

³⁷ Zie art. 258 W. Venn. (BVBA) en 407 W. Venn. (CVBA).

³⁸ Het betreft hier dus niet enkel de ‘associatie’ in de eigenlijke zin, maar tevens de oprichting door een notaris van een EBVBA voor de uitoefening van zijn beroep (zie ook standpunt van K. Geens in Verslag BERQUIN, *o.c.*, 18).

³⁹ Dit omvat in essentie de statuten, waarbij art. 51 § 1 Ventôsewet in aanvulling op het gemeen vennootschapsrecht bepaalt welke specifieke regelingen, verband houdend met de onderlinge verhouding tussen de vennoten en de bewaring van het repertorium, bijkomend I de statuten moeten worden opgenomen.

⁴⁰ Naar verluidt wordt in de praktijk weinig gebruik gemaakt van een oprichting onder opschortende voorwaarde, maar wordt veeleer om een beslissing van de bevoegde kamer van notarissen verzocht op basis van een ontwerp van oprichtingsovereenkomst van de notarisvennootschap.

⁴¹ Immers, de Nationale kamer van Notarissen is een openbare instelling (art. 90 Ventôsewet) die uitspraak doet in het kader van een georganiseerd administratief beroep.

§ 4, *in fine* Ventôsewet voorziet met name in de mogelijkheid tot nietigverklaring van de vennootschap en de mogelijkheid om een ‘hogere tuchtstraf’⁴² uit te spreken. Hierdoor voegt de Ventôsewet, althans voor wat de vennootschappen met beperkte aansprakelijkheid betreft – een nietigheidsgrond toe aan de limitatieve lijst die het Wetboek van vennootschappen kent.⁴³ Dit is evenwel niet problematisch, nu – met betrekking tot de BVBA – de Eerste Vennootschapsrichtlijn in de mogelijkheid voor de lidstaten voorziet om te voorzien in regimes van voorafgaande controle bij de oprichting van vennootschappen, en artikel 11 van de Eerste Vennootschapsrichtlijn toelaat om aan het ontbreken van dergelijke controle de nietigheidssanctie te verbinden.⁴⁴

De wet bepaalt niet nader wie de nietigverklaring mag vorderen. Aangezien de controle door de kamer van notarissen aan de fundamenteën van de beroepsorganisatie raakt, is aan te nemen dat de verplichting de openbare orde raakt, en nietigverklaring bijgevolg door elke belanghebbende kan worden gevorderd, of ambtshalve door de rechtbank mag worden uitgesproken. De gevolgen van de nietigverklaring zijn te beoordelen volgens de regelen van het Wetboek van vennootschappen. Ongeacht de gekozen vennootschapsvorm met rechtspersoonlijkheid, komt aan de nietigverklaring geen retroactieve werking toe (art. 172, lid 2 W. Venn.).⁴⁵ Belangrijk in deze context is evenwel de mogelijkheid die art. 176 W. Venn. aan de rechter biedt om de onregelmatige situatie te regulariseren: de rechtbank bij wie een vordering tot nietigverklaring van de vennootschap aanhangig is gemaakt, zou een termijn kunnen bepalen waarin de oprichters tot regularisatie kunnen overgaan door vooralsnog de goedkeuring van de oprichtingsakte door de kamer van notarissen te verkrijgen.

2. Machtiging door de Minister van justitie

De wet onderwerpt de totstandkoming van een notarisvennootschap in twee hypothesen aan de verplichte machtiging door de Minister van justitie:

- (1) associatie tussen twee notarissen-titularis met verschillende standplaats
- (2) associatie tussen een notaris-titularis en een kandidaat-notaris

De aard van de beoordelingsbevoegdheid waarover de Minister beschikt, verschilt evenwel in beide gevallen. Een associatie tussen notarissen-titularis met verschillende standplaats leidt er immers toe dat (minstens) één van de geassocieerde notarissen zijn kantoor overbrengt naar de standplaats van de zetel van de vennootschap, zonder de mogelijkheid om nog enig kantoor aanhouden in de gemeente van de initiële standplaats. Deze overbrenging leidt op termijn tot de overbrenging van de standplaats naar de gemeente van de zetel van de vennootschap.⁴⁶ Deze situatie verklaart waarom de machtiging door de Minister in essentie gebaseerd is op de gevolgen van de associatie voor de geografische spreiding van de dienstverlening in het notarisambt. Het betreft hier duidelijk een opportuniteitsoordeel. De machtiging door de Minister, gegeven na advies van de kamer van notarissen, houdt de toestemming in tot overdracht van het kantoor van de geassocieerde notaris naar de gemeente van de vennootschapszetel.

⁴² In de zin van art. 97 Ventôsewet.

⁴³ Zie art. 227 W. Venn. (BVBA) en 403 W. Venn. (CVBA).

⁴⁴ Zie art. 11.2.a) Eerste vennootschapsrichtlijn.

⁴⁵ Wanneer de professionele vennootschap onder de vorm van een maatschap is opgericht, zal de nietigheid die het gevolg is van het ontbreken van de vereiste goedkeuring door de kamer van notarissen, wel degelijk retroactief werken. **nakijken.**

⁴⁶ Zie art. 52 § 1, lid 7 Ventôsewet.

Anders is het gesteld met de machtiging die de Minister moet geven voor een associatie tussen een notaris-titularis en een kandidaat-notaris. Deze machtiging houdt een loutere legaliteitscontrole in vanwege de Minister op de oprichtingsakte, en kan geen rekening houden met de opportuniteit voor de oprichting van een associatie. De machtiging houdt de aanstelling in van de kandidaat-notaris tot geassocieerd notaris met volledige ambtelijke bevoegdheden.

De wet is niet volkomen duidelijk omtrent het ogenblik waarop de machtiging moet worden bekomen: is dit voorafgaand aan de oprichting van de vennootschap, of kan dit ook (kort) na de oprichting? In tegenstelling tot de goedkeuring door de kamer van notarissen, houdt de Ventôsewet geen verplichting in terzake een opschortende voorwaarde in de oprichtingsakte van de notarisvennootschap op te nemen. Wat de associatie tussen een notaris-titularis en een kandidaat-notaris betreft, blijkt uit de wet dat de vennootschap reeds moet zijn opgericht vooraleer de machtiging kan worden bekomen. Immers, het verzoek tot machtiging gericht aan de minister moet tevens de door de kamer van notarissen goedgekeurde oprichtingsakte bevatten.⁴⁷ Bij een associatie tussen twee notarissen-titularis is de situatie minder eenduidig, nu de wet geen gewag maakt van een reeds goedgekeurde oprichtingsakte. Nu de notarisvennootschap in werkelijkheid niet operationeel kan zijn zolang de geassocieerde notarissen hun kantoor niet hebben samengebracht op de standplaats van de vennootschapszetel, is aan te nemen dat de machtiging bij voorkeur wordt aangevraagd voorafgaand aan de oprichting van de vennootschap.

De wet verbindt aan het ontbreken van de vereiste machtiging geen nietigheidssanctie ten aanzien van de notarisvennootschap, zoals het geval is voor het ontbreken van de goedkeuring door de kamer van notarissen. Dit valt te verklaren vanuit het voorwerp van de machtiging, dat immers in geen van beide gevallen slaat op de goedkeuring van de oprichtingsakte van de vennootschap op zich. De machtiging betreft slechts situaties die het gevolg zijn van de oprichting van een notarisvennootschap, met name de overbrenging van een kantoor (associatie tussen notarissen-titularis) of de toekenning van volledige ambtelijke bevoegdheid aan een kandidaat-notaris (associatie tussen notaris-titularis en kandidaat-notaris).

II. Interne organisatie van de professionele notarisvennootschap

A. Kapitaalvorming

1. Kapitaalvorming door inbreng van het protocol

Ook in een notarisvennootschap kan men geen vennoot worden zonder een inbreng te doen, dat wil zeggen een vermogensbestanddeel overdragen aan de vennootschap zodat het kan gebruikt worden ter verwezenlijking van het maatschappelijk doel en (vooral) onderhevig is aan bijdrage in de maatschappelijke verliezen⁴⁸. Zoals bekend kan de inbreng uit geld bestaan, dan wel in natura gebeuren. Een bijzondere vorm van inbreng in natura is de inbreng van nijverheid, dat wil zeggen de verbintenis om voor de vennootschap te werken (toekomstige

⁴⁷ Art. 52 § 2, , lid 1, tweede zin Ventôsewet.

⁴⁸ Zie voor deze definitie M. WYCKAERT, *Kapitaal in N.V. en B.V.B.A.*, Kalmthout, Biblo, 1995, 42, nr. 26.

prestaties te verrichten), niet in ruil voor (ere)loon maar in ruil voor aandelen. De inbreng van reeds bestaand cliënteel, bij notarissen aangeduid als het protocol, is een inbreng in natura, die bijgevolg gewaardeerd moet worden door een bedrijfsrevisor. Cliënten zijn natuurlijk vrij de notaris te kiezen die zij willen, en in die zin kan men zeggen dat het cliënteel niet in de handel is, en dus niet kan ingebracht worden. Traditioneel wordt nochtans voorgehouden dat cliënteel niet persoonsgebonden is, behalve bij vrije beroepers. Op dat laatste wordt dan weer even traditioneel uitzondering gemaakt voor vrije beroepers die over een (quasi-)monopolie beschikken. Notarissen en bedrijfsrevisoren worden wel als voorbeeld genoemd⁴⁹. Men kan in elk geval over inbreng van cliënteel spreken, in die zin dat die inbreng de belofte inhoudt niet te concurreren met de vennootschap op dat bestaande cliënteel. Bovendien vertegenwoordigt bestaand cliënteel als dusdanig ook een vermogenswaarde, in die zin dat het bewijst dat de notaris beschikt over een netwerk van contacten en een professionele bedrijfsorganisatie, etc. die wel degelijk een (zij het moeilijk kwantificeerbare) vermogenswaarde hebben, omdat deze zaken duidelijk kunnen helpen bij het genereren van toekomstige cliënten en daaraan verbonden inkomsten.

Vennootschappen met beperkte aansprakelijkheid dienen over een wettelijk vastgelegd minimumkapitaal te beschikken, zodat minimaal inbrengen met die waarde moeten gebeuren van bij de oprichting. Men kan er als notaris die zijn protocol wil inbrengen belang bij hebben, dit protocol (of andere vermogensbestanddelen, zoals kantoormeubilair) slechts in te brengen voor zover nodig om het minimumkapitaal te vormen. Voor de restwaarde kan het protocol dan verkocht worden aan de vennootschap. Aangezien het een notaris die vennoot wordt in een notarisvennootschap verboden is zijn beroep zelfs maar gedeeltelijk buiten die vennootschap uit te oefenen, heeft het geen zin het cliënteel niet aan de vennootschap over te dragen. Door de overdracht van het protocol valoriseert men het daarentegen. Brengt men het protocol in, dan wordt het volledig vergoed met aandelen, die een eventueel recht op dividenden geven. Verkoopt men (een deel van) het protocol, dan heeft men recht op de verkoopprijs, die evenwel niet noodzakelijk, en fiscaal zelfs best niet, in één keer betaald wordt. Het protocol kan op krediet verkocht worden aan de vennootschap, die dan haar winst kan gebruiken om dit krediet vanwege de inbreng de vennoten geleidelijk aan af te betalen. Wanneer men ervoor opteert het protocol gedeeltelijk aan de vennootschap te verkopen in plaats van in te brengen, dient men wel te beseffen dat dit een quasi-inbreng is, althans voor zover de verkoop binnen de twee jaar na de oprichting gebeurt en de prijs minstens 10% van het geplaatste kapitaal (of vast kapitaalgedeelte bij een CVBA) bedraagt, maar deze twee voorwaarden zullen wellicht altijd vervuld zijn. De procedure van quasi-inbreng brengt met zich mee dat de verkoop voorafgaand door de algemene vergadering moet goedgekeurd worden, en dat de prijs van het te verkopen vermogensbestanddeel, in casu het protocol, moet beoordeeld worden door een bedrijfsrevisor in een verslag (art. 220 e.v. voor BVBA, art. 396 voor CVBA).

2. Kapitaalvorming door inbreng van nijverheid

De wet bepaalt dat, ongeacht de gekozen vennootschapsvorm, kandidaat-notarissen kunnen volstaan met een inbreng van nijverheid.⁵⁰ Deze regel is wellicht ingegeven door de bekommernis kandidaat-notarissen gelijk te behandelen met notarissen-titularis. Een kandidaat-notaris zal nog geen cliënteel opgebouwd hebben en dus geen protocol kunnen

⁴⁹ Zie hierover bv. F. BOUCKAERT, "Handelszaak" in *A.P.R.* Brussel, Story-Scientia, 1989, nr. 22.

⁵⁰ Art. 52 § 2, lid 2 Ventôsewet.

inbrengen. Bovendien zal een kandidaat-notaris doorgaans over minder financiële reserves beschikken om een inbreng in geld te doen.

Er rijzen evenwel fundamentele vragen rond de draagwijdte van art. 52 § 2, lid 2 Ventôsewet. Weliswaar is het volgens het gemeen vennootschapsrecht mogelijk vennoot te worden door alleen een inbreng van nijverheid te doen, en kan een vennootschap rechtsgeldig opgericht worden met alleen inbrengen van nijverheid. In vennootschappen met beperkte aansprakelijkheid kan een inbreng van nijverheid evenwel niet bijdragen tot de kapitaalvorming. Voor een NV levert deze beperking geen probleem op, aangezien deze winstbewijzen kan uitgeven in ruil voor een inbreng van nijverheid.. De uitgifte van winstbewijzen is evenwel niet mogelijk in een BVBA of CVBA. Wie in dergelijke vennootschap alleen een inbreng van nijverheid doet, kan volgens het gemeen vennootschapsrecht geen vennoot worden. En de NV staat als rechtsvorm niet ter beschikking voor notarisvennootschappen.

Anderzijds moet men wellicht aanvaarden dat de wetsbepaling toch enige betekenis en effect moet hebben. Blijkbaar wou de wetgever van het gemeen vennootschapsrecht afwijken. Maar op welke wijze precies? Artikel 7 van de Tweede Vennootschapsrichtlijn verbiedt zonder meer dat een inbreng van nijverheid vergoed wordt met kapitaalaandelen. De Belgische wetgever kan niet van de Richtlijn afwijken. De Tweede Richtlijn is evenwel enkel op de N.V. van toepassing, ook al heeft de Belgische wetgever vrijwillig vele bepalingen ervan ook op de BVBA en sommige zelfs op de CVBA toepasselijk gemaakt. Het staat de Belgische wetgever dus vrij om te bepalen dat in notarisvennootschappen die de vorm van een CVBA of BVBA aannemen, kapitaalaandelen kunnen uitgegeven worden in ruil voor een inbreng van nijverheid, dit in afwijking van het gemeen vennootschapsrecht. De Ventôsewet had ook kunnen bepalen dat in een CVBA of BVBA die notarisvennootschap is, winstbewijzen kunnen uitgegeven worden, daar waar volgens het gemeen recht in die rechtsvormen alleen kapitaalaandelen kunnen bestaan.

De voorbereidende werken van de Ventôsewet geven aan dat het wel degelijk de bedoeling van de wetgever was om de inbreng van nijverheid te laten vergoeden met kapitaalaandelen.⁵¹ De minister van justitie stelde onder meer dat de kandidaat-notaris “recht heeft op de vergoeding voor de kapitaalswaarde die hij creëert in de vennootschap” en dat art. 52 § 2 in de mogelijkheid tot inbreng van enkel nijverheid voorziet “omdat dit in het vennootschapsrecht niet in alle gevallen mogelijk is”. En verder: “het moet bijgevolg bij de aanvang verplicht vermeld staan in het vennootschapscontract hoe de vergoeding (van de kandidaat-notaris) wordt geregeld, juist omdat het vennootschapsrecht geen vergoeding in de kapitaalswaarde voorziet voor degene die een inbreng in nijverheid doet”. Hieruit blijkt duidelijk dat het wetsontwerp, gebeurlijk in afwijking van het gemeen vennootschapsrecht, de uitgifte van *kapitaalaandelen* in ruil voor de inbreng van nijverheid voor ogen had, en dit ongeacht de gekozen rechtsvorm.

Deze optie vanwege de wetgever is te betreuren vanuit consistentieoogpunt. Hoewel een inbreng van nijverheid inkomsten zal genereren voor de vennootschap- inkomsten die mede het onderpand van de schuldeisers vormen zolang zij tot het vennootschapsvermogen behoren- is men er in het gemeen recht van uitgegaan dat dergelijke inbreng toch minder gunstig is voor de schuldeisers van de vennootschap, omdat hij niet voor beslag vatbaar is en ook wel omdat de waardering ervan niet eenvoudig is. Zodra men deze gedachtegang overtuigend genoeg vindt voor “gewone”vennootschappen met beperkte aansprakelijkheid, is

⁵¹ Zie Memorie van Toelichting, 67.

het niet duidelijk waarom hij niet belangrijk zou zijn voor één soort vennootschappen, nl. de professionele notarisvennootschap.

Hoewel het dus de bedoeling van de wetgever lijkt te zijn geweest om een inbreng van nijverheid door een kandidaat-notaris met kapitaalaandelen te laten vergoeden, zou men ook kunnen verdedigen dat art. 52 § 2 tweede lid in alle notarisvennootschappen toelaat dat dergelijke inbreng met winstbewijzen vergoed wordt, dus ook in CVBA's en BVBA's⁵², en niet alleen in vennootschappen met onbeperkte aansprakelijkheid, waar geen kapitaalbescherming bestaat en bijgevolg ook geen nood aan het reguleren van welk soort aandelen in ruil voor een inbreng van bv. nijverheid kunnen uitgegeven worden. Art. 52 § 2 bepaalt uitdrukkelijk dat de kandidaat zich "ongeacht de gekozen rechtsvorm" tot inbreng van nijverheid kan beperken, vandaar dat men moeilijk staande kan houden dat de mogelijkheid tot uitgifte van winstbewijzen enkel in de voornoemde vennootschappen zonder kapitaal zou bestaan⁵³. De rechten verbonden aan winstbewijzen worden bepaald door de statuten (zo wordt door het wetboek van vennootschappen althans voor de NV bepaald: (art. 483, tweede zin W. Venn.). In notarisvennootschappen zou men dan wel rekening moeten houden met de dwingende regel uit art. 51 § 4 dat elke vennoot één stem heeft. Het zijn dus vooral de winstrechten die statutair geregeld zouden moeten worden. Art. 52 § 2 tweede lid tweede zin bepaalt in die lijn dat in geval van inbreng van nijverheid door een kandidaat, het vennootschapscontract moet bepalen welke rechten hij verkrijgt in het vennootschapsvermogen en in het inkomen. Een ander kwestie die in de statuten geregeld zou moeten worden is de overdraagbaarheid van de winstbewijzen. Kapitaalaandelen zijn in een BVBA of CVBA niet vrij overdraagbaar. De statuten van een notarisvennootschap in de vorm van een BVBA of CVBA zouden overdrachtsbeperkingen voor winstbewijzen moeten bevatten die in overeenstemming zijn met de wettelijke overdrachtsbeperkingen die voor de kapitaalaandelen in die vennootschapsvormen gelden. Op die manier wordt vermeden dat het besloten karakter van die vennootschapsvormen ondergraven wordt door de creatie van winstbewijzen.

Hoewel de creatie van winstbewijzen, of kapitaalaandelen in ruil voor een inbreng van nijverheid dus verdedigbaar is op basis van de vermoedelijke wil van de wetgever, blijft de vaststelling dat de tekst van de Ventôsewet zelf dergelijke zeer belangrijke en vanuit beleidsmatig oogpunt moeilijk verdedigbare afwijking van het gemeen recht niet uitdrukkelijk bevat. Om die reden zou het onvoorzichtig zijn dergelijke techniek ook daadwerkelijk in de praktijk toe te passen. Dergelijke voorzichtigheid is des te meer geboden, nu men een kandidaat-notaris als vennoot gelijkwaardig met een titularis kan behandelen, ook zonder dat die kandidaat een inbreng van nijverheid doet. Een kandidaat die een beperkte geldsom inbrengt (of bv. wat kantoormeubilair) kan winsten uit de vennootschap toebedeeld krijgen die niet in verhouding tot zijn inbreng staan. In een CVBA is de gelijkloop tussen waarde van de inbreng en winstrecht slechts een beginsel van suppletief recht, waarvan verregeand kan afgeweken worden, met als enige grens het verbod van leeuwenbeding. In een BVBA moeten alle aandelen gelijk zijn (art. 238 W. Venn.) en dezelfde winstrechten verlenen (art. 239 W. Venn.). Dit staat echter niet in de weg van aandeelhoudersovereenkomsten over herverdeling van dividenden, en vooral verhindert niets dat men een kandidaat slechts beperkte dividenduitkeringen toekent, in verhouding tot de geringe waarde van zijn inbreng, maar

⁵² Zie o.m. F. BOUCKAERT, *l.c.*, 164-165.

⁵³ Die conclusie wordt nog versterkt doordat artt. 50 § 1 d) bepaalt: "De bepalingen van de volgende artikelen zijn van toepassing op de in deze afdeling bedoelde vennootschappen, *ongeacht de vorm waarvoor werd gekozen.*".

tegelijk relatief omvangrijke bezoldigingen voor zijn prestaties voor de vennootschap, hetzij onder de vorm van erelonen, hetzij onder de vorm van tantièmes indien de kandidaat-notaris tevens bestuurder is. Herinneren we er tenslotte aan dat in een notarisvennootschap elke vennoot steeds over één en slechts één stem beschikt, zodat de kandidaat die slechts een kleine inbreng doet daardoor qua stemkracht niet benadeeld zal worden. Voorwaarde voor een en ander is natuurlijk wel dat de titularis en de kandidaat over winst-en inkomstenverdeling bij de onderhandelingen over de oprichting van de vennootschap een akkoord bereiken.

Onze conclusie kan tweeledig zijn.

Hoewel in de wettekst en de voorbereidende werken wel aanknopingspunten gevonden kunnen worden voor de stelling dat de wetgever ook in notarisvennootschappen die de vorm van een BVBA of CVBA hebben aangenomen, de uitgifte van kapitaalaandelen of winstbewijzen ten behoeve van kandidaat-notarissen heeft willen toestaan, zou het van al te grote stoutmoedigheid getuigen in de praktijk daadwerkelijk tot uitgifte van winstbewijzen over te gaan. Er is immers geen ondubbelzinnige wettekst die uitdrukkelijk van het Wetboek van vennootschappen afwijkt. Een inbreng van nijverheid zal enkel met aandelen vergoed kunnen worden in vennootschappen met onbeperkte aansprakelijkheid.

De tweede vaststelling is dat de wetgever met het invoeren van art. 52 § 2 tweede alinea een probleem heeft willen oplossen dat zich in werkelijkheid niet echt stelt. Inderdaad zal een kandidaat-notaris geen protocol hebben dat hij kan inbrengen. Maar hij kan vennoot worden mits een zeer beperkte inbreng in geld of in natura. Aangezien in notarisvennootschappen elke vennoot krachtens de wet zelf één en slechts één stem heeft, zal de kandidaat-notaris in elk geval op gebied van stemkracht geen nadeel ondervinden van dergelijke kleine inbreng. Wel is het mogelijk dat een titularis die een rijk protocol inbrengt, niet graag willen associëren met een kandidaat die slechts een kleine inbreng doet. Maar de titularis kan wellicht gepaaid worden doordat de kandidaat minder goed dan hemzelf behandeld wordt, overeenkomstig de afspraken die daarover in de statuten zijn vastgelegd, op gebied van de winsten van de vennootschap die in de vorm van allerlei uitkeringen (dividenden maar ook andere) aan de vennoten toevloeien.

B. Rechten verbonden aan de aandelen – Statutaire modulering

1. Stemrecht

Elke vennoot heeft blijkens de wet één stem, dus los van zijn aandelenbezit en afwijkend van de voor de BVBA dwingende regel dat er proportionaliteit tussen stemrecht en kapitaaldeelname moet zijn.⁵⁴ Deze regel lijkt van dwingend recht te zijn, zodat bv. ook in een C.V. geen meervoudig stemrecht in de statuten ingeschreven zal kunnen worden.

⁵⁴ Art. 275 W. Venn.

2. Recht op winstdeelname

De wet voert - om evidente redenen - geen regel in van gelijkheid in de winstdeelname. Uiteraard geldt wel verbod van leeuwenbeding. In een BVBA moeten alle aandelen sowieso gelijke rechten hebben, dus lijkt men op gebied van winst niet te kunnen differentiëren, hetgeen die vennootschapsvorm ongeschikt lijkt te maken, aangezien het vaak niet de bedoeling zal zijn gelijke winstrechten toe te kennen

Verschillende formules zijn mogelijk qua winstverdeling, en in elk geval op dat vlak lijkt men — althans in de CV — verschillende categorieën van aandelen te kunnen creëren die onderscheiden rechten met betrekking tot winstdeelname incorporeren.

Naast de eigenlijke winstuitkering in de vorm van dividenden of van tantièmes, dat wil zeggen een winstuitkering als vergoeding van een bestuurder, kan men de vennoten ook vergoedingen uitkeren ten laste van het resultaat, die dus als kosten ten laste van de vennootschap komen.

Bij het bepalen van de winst/vergoeding waarop een vennoot recht heeft, kan men allerlei verdeelsleutels uitwerken, zoals de vergoeding laten afhangen van het aantal gegenereerde dossiers, van de anciënniteit, of van een combinatie tussen beide. Men kan de geassocieerde notarissen in categorieën indelen die verschillend behandeld worden qua vergoeding. Dit kan ook in de BVBA, zolang de onderscheiden behandeling niet rechtsreeks gekoppeld is aan het aandelenbezit; in een BVBA moeten alle aandelen dezelfde rechten verlenen.

C. Het bestuur van de professionele notarisvennootschap

De Ventôsewet bevat geen bepalingen over het bestuur van de notarisvennootschap. Dit zal bijgevolg zonder meer aan het gemeen vennootschapsrecht onderworpen zijn. Dit impliceert onder meer dat niet elke vennoot bestuurder of zaakvoerder moet worden. De hoedanigheid van bestuurder lijkt ons inderdaad niet noodzakelijk om een geassocieerde notaris toe te laten notariële akten te verlijden. Hij blijft immers zijn ambt persoonlijk uitoefenen. Aan zijn hoedanigheid van titularis of geassocieerd kandidaat-notaris ontleent hij de bevoegdheid akten te verlijden en andere functies die tot de uitoefening van het beroep behoren waar te nemen, niet aan enige macht de vennootschap als bestuurder te vertegenwoordigen.

Omgekeerd kan men niet-vennoten tot bestuurder benoemen⁵⁵. In werkelijkheid zal dit weliswaar niet vaak gebeuren, maar uitzonderlijk kan een notarisvennootschap het wenselijk achten een professionele manager aan te trekken, die geen vennoot is - eventueel ook omdat dergelijke persoon geacht kan worden een meer onthechte houding aan te nemen tegenover bepaalde vraagstukken, onder meer wat relaties tussen vennoten betreft.

De wet maakt op bestuursvlak geen onderscheid tussen titularissen en kandidaten. Ook de laatsten kunnen dus bestuurder worden. Wel is het in een notarisvennootschap zoals in het gemeen recht mogelijk verschillende bestuurders verschillende vertegenwoordigingsbevoegdheid te geven en bv. in de statuten te bepalen dat zaakvoerder X, die titularis is, de notarisvennootschap alleen kan vertegenwoordigen voor alle bestuurshandelingen, terwijl zaakvoerder Y, kandidaat-notaris, voor andere dan notariële

⁵⁵ Op die regel bestaat één uitzondering, nl. de commanditaire vennootschap, maar die mag zoals gezien niet gebruikt worden voor notarisvennootschappen.

handelingen de vennootschap slechts vertegenwoordigt mits medewerking van zaakvoerder X. Art. 52 § 2 vijfde lid verzet zich hiertegen niet, nu die bepaling zoals gezien enkel betrekking heeft op de gelijkbehandeling van kandidaat en titularis bij de uitoefening van het notarisambt.

Wanneer een geassocieerd notaris geen bestuurder is, behoudt hij zoals gezien de bevoegdheid om akte te verlijden. Maar hij kan de vennootschap dan niet als bestuurder vertegenwoordigen, en bv. Niet in haar naam en voor haar rekening kantoormeubilair aanschaffen, secretariaatspersoneel in dienst nemen of andere vertegenwoordigingshandelingen stellen die niet tot de eigenlijke beoefening van het notarisberoep gerekend kunnen worden, ook al houden zij wel verband met de uitoefening van het beroep.

De bevoegdheden van de bestuurders van notarisvennootschappen zijn dezelfde als in het gemeen recht. Er bestaan evenwel minstens twee impliciete beperkingen op de bestuursbevoegdheid. De eerste vloeit voort uit art. 50 § 1 c) Ventôsewet, volgens hetwelk notarisvennootschappen geen andere goederen mogen bezetten dan diegene bedoeld in art.55 § 1 c), dus onder andere geen onroerende goederen. Een bestuur(der) die andere goederen in naam en voor rekening van de vennootschap verwerft handelt buiten bevoegdheid. Aangezien de bevoegdheidsbeperking uit de wet voortvloeit, is zij tegenwerpelijk aan derden, die bijgevolg de nietigheid van de rechtshandeling zullen moeten aanvaarden, en dit ongeacht de gekozen vennootschapsvorm.

Hoewel de rechtsgeldigheid van dergelijke clausules niet volkomen onaanvechtbaar is, neemt men doorgaans aan dat de statuten van een vennootschap de raad van bestuur kunnen machtigen tot verplaatsing van de zetel in het binnenland. Voor notarisvennootschappen zullen dergelijke clausules met grote omzichtigheid moeten gehanteerd worden en wellicht niet erg nuttig zijn. De notarisvennootschap moet immers haar zetel op de standplaats van één van de titularissen hebben, en zetelverplaatsing zal dus alleen aan de orde zijn in vennootschappen met meerdere titularissen, met verschillende standplaats, waarbij de zetel alleen van de ene standplaats naar de andere kan verplaats worden. De verplaatsing is bovendien onderworpen aan de voorafgaande goedkeuring van de kamer van notarissen en de machtiging van de Minister van Justitie

D. De algemene vergadering

Voor bijeenroeping, functioneren en bevoegdheden van de algemene vergadering van een notarisvennootschap gelden in beginsel de gemeenrechtelijke voorschriften. De belangrijkste uitzondering betreft het stemrecht :elke vennoot heeft in elk geval, ongeacht zijn aandelenbezit of kapitaaldeelname, één stem op de algemene vergadering. Dit impliceert onder meer dat een notaris-titularis die zich associeert met twee of meer kandidaten, door die laatsten weggestemd kan worden op de algemene vergadering.

De Ventôsewet bevat geen regeling die op gebied van aanwezigheidsquora afwijkt van het gemeen vennootschapsrecht waar bv. het aanwezigheidsquorum vereist voor statutenwijzigingen wordt uitgedrukt in termen van de kapitaalvertegenwoordigende waarde van de aandelen, en niet per hoofd/vennoot. Dergelijke afwijkende regeling zou ook overbodig zijn, nu overeenkomstig art. 51 § 4 voor elke wijziging aan het vennootschapscontract, dus zeker ook voor elke statutenwijziging, unanimitieit vereist is (en

goedkeuring door de kamers van notarissen, zie art. 50 § 4). Dit unanimitetsvereiste slaat niet enkel op de vereiste meerderheid onder de aanwezigen, het impliceert tevens dat slechts over een statutenwijziging kan beraadslaagd worden indien alle vennoten aanwezig of vertegenwoordigd zijn.

De Ventôsewet onderwerpt elke statutenwijziging van een notarisvennootschap aan de voorafgaandelijke goedkeuring door de kamer van notarissen. De voorgenomen statutenwijziging zal in het licht hiervan een opschortende voorwaarde van goedkeuring door de bevoegde kamer van notarissen moeten bevatten. Dit doet de vraag rijzen naar de geoorloofdheid van extrastatutaire aandeelhoudersovereenkomsten in notarisvennootschappen. De Ventôsewet bevat geen bepaling die de materie uitdrukkelijk regelt, zodat het uitgangspunt moet zijn dat aandeelhoudersovereenkomsten in notarisvennootschappen aan dezelfde regels onderworpen zijn als in het gemeen recht. Uit art. 50 § 4 Ventôsewet lijkt evenwel te volgen dat ook extrastatutaire overeenkomsten, die onder omstandigheden als een onderdeel van het vennootschapscontract kunnen beschouwd worden, de goedkeuring vanwege de kamer van notarissen nodig hebben. Dit geldt zeker voor extrastatutaire overeenkomsten gesloten tussen alle vennoten, of overeenkomsten die niet tussen alle vennoten gesloten zijn, maar afwijken van een materie die in de statuten geregeld is. Meer twijfel kan bestaan over overeenkomsten die inhoudelijk naast de statuten kunnen bestaan, zoals stembundelingsovereenkomsten: deze regelen niet iets wat in de statuten is geregeld en worden niet tussen alle vennoten gesloten. In die zin zijn ze vreemd aan het vennootschapscontract zelf, zodat ze niet aan de goedkeuring door de kamer van notarissen zijn onderworpen.

E. Vrijwillige wijzigingen in het aandeelhouderschap: Toetreding, uittreding en overdracht

1. Algemeen

Bij de bespreking van dit onderwerp moet men zowel conceptueel als vanuit praktisch oogpunt een onderscheid maken tussen de situatie waarbij de associatie er een nieuwe vennoot verkrijgt ten gevolge van de creatie van nieuwe aandelen (en dus zonder dat een bestaande vennoot uit de associatie verdwijnt), en de overdracht van reeds bestaande aandelen, hetzij aan bestaande vennoten, hetzij aan een nieuwe vennoot, waarbij de overdrager doorgaans al zijn aandelen overdraagt en de hoedanigheid van vennoot verliest. Zoals steeds moet men het gemeen vennootschapsrecht combineren met de specifieke voorschriften van de Ventôsewet, wat soms de vraag oproept of de voorschriften cumulatief moeten toegepast worden, dan wel of de Ventôsewet als *lex specialis* voorrang heeft. Opnieuw is vast te stellen dat de Ventôsewet de onderscheiden situaties slechts zeer partieel regelt.

Beide vormen van “toetreding” van een vennoot zijn in beginsel slechts mogelijk mits unanimitet onder de bestaande vennoten.

2. Overdracht of overgang van aandelen

De wettekst die boven bedoelde situaties het meest expliciet en duidelijk viseert is art. 51 § 3. Dit bepaalt dat de aandelen slechts *overgedragen* kunnen worden, onder levenden of ter oorzaak des doods, mits instemming van alle andere vennoten (art. 51 § 3). Hierop geldt één uitzondering: de opvolger van een titularis wordt van rechtswege vennoot (zie art. 53 § 2 tweede lid): voor de “overdracht” van de aandelen door zijn voorganger is dus geen instemming van de andere vennoten vereist.

De wet bepaalt tevens dat overdracht of overgang slechts mogelijk is aan een vennoot, de opvolger van een vennoot of een nieuwe vennoot. Het is niet meteen duidelijk wat de zin van deze bepaling is, aangezien elke persoon onder één van de drie categorieën gebracht kan worden: wie geen vennoot is, kan mits instemming van de bestaande vennoten, nieuwe vennoot worden, precies doordat een overdracht aan hem wordt goedgekeurd. Misschien wou de wetgever hiermee op zeer elliptische wijze nogmaals verzekeren dat geen aandelen worden overgedragen aan iemand die noch notaris noch kandidaat-notaris is (en dus geen vennoot kan worden).

Het moge dus duidelijk zijn dat overdracht van bestaande aandelen niet alleen unanimiteit vereist, maar tevens alleen mogelijk is aan notarissen of kandidaat-notarissen, de enigen waarmee een notaris kan associëren. Dit geldt ook wanneer de overgang *mortis causa* aan erfgenamen gebeurt. Wanneer evenwel een geassocieerde notaris overlijdt, zijn ambt vacant wordt verklaard en één van zijn erfgenamen, voormalig kandidaat-notaris, tot dit ambt benoemd wordt, dan zal deze, als opvolger van de overleden notaris, van rechtswege en zonder toestemming van de overblijvende vennoten, tot de vennootschap toetreden.

De aandelenoverdracht waardoor een nieuwe vennoot toetreedt⁵⁶, zal tevens (bijna steeds) de machtiging van de minister van justitie vereisen. In de meeste gevallen immers zal de nieuw toetredende vennoot ofwel een andere standplaats hebben dan de notaris die overdraagt, ofwel kandidaat-notaris zijn. En zoals gezien is voor de associatie van notarissen met verschillende standplaatsen of voor een associatie waarbij kandidaten worden betrokken, de machtiging van de minister van justitie vereist (art. 52 § 1 eerste lid en § 2 eerste lid). Deze goedkeuring is vereist, ook al brengen toe- of uittredingen vanuit vennootschapsrechtelijke hoek bekeken geen nieuwe vennootschap tot stand, in elk geval niet wanneer de vennootschap rechtspersoonlijkheid heeft.

De overdracht van bestaande aandelen is niet te beschouwen als een wijziging van het vennootschapscontract, zodat geen voorafgaande goedkeuring vanwege de kamer van notarissen nodig is. Met “wijziging van het contract” lijkt art. 50 § 4 eerste lid niet de wijziging van de contractspartijen te viseren, maar wel de contractinhoud. Het is immers alleen aangaande de contractinhoud dat de kamer van notarissen een legaliteits- en deontologische controle kan uitoefenen. In dezelfde geest bepaalt art. 51 § 1 dat het contract tot oprichting van de vennootschap de statuten en een aantal andere inhoudelijke regels bevat.

De wetgever heeft een zeer sterk middel in handen gespeeld van diegene die zijn aandelen wil overdragen: wordt de overdracht geweigerd, dan zijn de overige vennoten ertoe gehouden zelf de aandelen van “hun vroegere vennoot” over te nemen, mits betaling van de vergoeding

⁵⁶ En dus niet de aandelenoverdracht waarbij de aandelen worden overgenomen door een reeds bestaande vennoot.

voorzien in art. 55 § 3 b), dat wil zeggen 2,5 maal het aandeel van de geassocieerde notaris in het inkomen van het kantoor, zoals dit aandeel is vastgesteld in het vennootschapscontract. Dit is een merkwaardige regeling: het is irrelevant of de weigering ongegrond is⁵⁷, en ook de reden waarom een vennoot zijn aandelen wil overdragen is irrelevant. Op die manier beschikt elke vennoot over een soort uittredingsrecht, ook in andere vennootschappen dan een CV en los van de regeling daaromtrent die in de statuten moet opgenomen worden. Het is evenwel, in tegenstelling tot de wettelijke regeling in de CV, niet de vennootschap, maar de vennoten die de kosten van de uittreding dragen.

Dit uittredingsrecht is absoluut: men moet enkel een overnemer vinden, en die moet ofwel aanvaard worden ofwel moeten de andere vennoten de overdrager uitkopen. Het gemeenrechtelijke leerstuk van het rechtsmisbruik zal toegepast kunnen worden op de vennoot die een duidelijk onaanvaardbare overnemer voorstelt enkel om zo de overname van zijn aandelen door de bestaande vennoten te bekomen. Al bij al is het gevaar op misbruik wellicht beperkt, omdat althans voor een kandidaat-notaris de uittreding langs deze weg betekent dat hij het notarisberoep niet meer kan uitoefenen, althans niet zelfstandig, tenzij dit deel uitmaakt van zijn overstap naar een ander notariskantoor. En hoedanook zal men een associatie, die wellicht belangrijk is voor de inkomsten als notaris, niet lichtzinnig verlaten.

Het is verdedigbaar voor te houden dat de enige notaris-titularis van een associatie die zijn aandelen wenst over te dragen zonder zelf ontslag te nemen als notaris, steeds geacht moet worden misbruik te maken van dit uittredingsrecht, tenzij hij had voorgesteld zijn aandelen over te dragen aan een andere notaris-titularis⁵⁸. Immers, wanneer de enige notaris-titularis uit de vennootschap verdwijnt, zou dit leiden tot de ontbinding ervan. Dit staat niet uitdrukkelijk in de wet, maar volgt uit de vaststelling dat de associatie dan geen standplaats meer zou hebben⁵⁹, uit de regel dat een associatie slechts kan opgericht worden indien minstens één notaris-titularis vennoot wil worden. Tot slot kan de analogie worden gemaakt met de hypothese van gedwongen uitsluiting van de enige notaris-titularis uit de vennootschap: in dit geval bepaalt de wet uitdrukkelijk dat de vennootschap ontbonden wordt door gebruik te maken van het uittredingsrecht om zijn aandelen op te dringen aan de kandidaat-notaris(sen) met wie hij geassocieerd is, zou de titularis eenzijdig de ontbinding van de vennootschap kunnen bewerkstelligen, terwijl de vrijwillige ontbinding blijkens de wet unanimitéit onder de vennoten veronderstelt en een beslissing van de minister van justitie behoeft.⁶⁰ De titularis die toch uit de vennootschap weg wil, kan desnoods aan de rechtbank de ontbinding van de vennootschap om gegronde redenen vragen.

Dit alles mag niet betekenen dat men een geassocieerde titularis het recht zou ontnemen om ontslag te nemen als notaris. Het ontslag van de notaris-titularis heeft echter op grond van de uitdrukkelijke wil van de wetgever niet de ontbinding van de notarisvennootschap tot gevolg⁶¹: de aanvaarding van het ontslag heeft enkel van rechtswege het verlies van hoedanigheid van vennoot voor gevolg. De vennootschap blijft bestaan, en de geassocieerde kandidaat-notaris blijft bekleed met volledige ambtsbevoegdheid. De opvolger van de ontslagnemende notaris zal de aandelen van zijn voorganger moeten overnemen, en in associatie met de overige vennoten moeten werken.

⁵⁷ F. BOUCKAERT, *l.c.*, 172.

⁵⁸ Die voor zijn medevennoten niet kennelijk onaanvaardbaar is.

⁵⁹ Immers, door de overdracht van de aandelen lastens de overige vennoten te verkrijgen zonder zelf als notaris ontslag te nemen, zou de notaris-titularis opnieuw zijn ambt ten individuele titel uitoefenen.

⁶⁰ Zie art. 53 § 4, a) Ventôsewet.

⁶¹ Art. 53 § 2 Ventôsewet.

Wellicht moet de redenering uitgebreid worden naar het uittredingsrecht *lastens de vennootschap* waarover elke vennoot in een CV blijkens art. 355 W. Venn. beschikt. Het is aan te raden dit recht statutair te beperken, en meer bepaald te voorzien dat de enige notaris-titularis van dit recht geen gebruik kan maken tenzij hij terzelfder tijd zijn notarisambt neerlegt.

3. Toetreding van nieuwe vennoten

Een notarisvennootschap kan evenwel ook, zoals andere vennootschappen, nieuwe aandelen creëren, bij vennootschappen met beperkte aansprakelijkheid door een kapitaalverhoging door te voeren. Dit is geen “overdracht” van aandelen, en dan ook niet gevisieerd door het zopas behandelde art. 51 § 3.

Wanneer nieuwe aandelen uitgegeven worden, moeten daaromtrent vooreerst de regelen uit het Wetboek van vennootschappen gerespecteerd worden. Onder de vele voorschriften is bv. te denken aan de revisorale controle van de waardering van inbrengen in natura, het blokkeren van de inbrengen in geld op een bankrekening, het vastleggen van de kapitaalverhoging in een authentieke akte, etc.

Een kapitaalverhoging is in elk geval een statutenwijziging. In een notarisvennootschap vereist dit unanimitéit, blijkens art. 51 § 4, tweede zin, dit in afwijking van het gemeen vennootschapsrecht, waar bv. in de BVBA een 75% meerderheid volstaat. De Ventôsewet eist daarenboven voor elke statutenwijziging, dus ook voor een kapitaalverhoging, de voorafgaande goedkeuring vanwege de kamer van notarissen.

Uit het voorgaande volgt dat elke vennoot in een notarisvennootschap een vetorecht heeft tegenover kapitaalverhogingen of andere statutenwijzigingen. Dit recht is voor misbruik vatbaar. Een beslissing van de algemene vergadering, waarbij een voorstel tot kapitaalverhoging werd tegengehouden ten gevolge van het veto van één of enkele vennoten, zal kunnen worden nietigverklaard wegens misbruik van bevoegdheid (art. 64, 3° W. Venn.) wanneer het veto door geen enkele redelijke overweging gesteund is. Dit zal evenwel extreem moeilijk aan te tonen zijn bij kapitaalverhogingen waarbij een nieuwe vennoot toetreedt, nu notarisvennootschappen bij uitstek *intuitu personae* aangegaan worden, en het een vennoot nagenoeg volledig vrij staat bezwaar te maken tegen de intrede van een derde.

Indien een nieuwe vennoot toetreedt naar aanleiding van een kapitaalverhoging, zal de minister van justitie moeten tussenkomen (machtiging) voor zover dit hetzij een kandidaat-notaris is, hetzij een notaris-titularis met een andere standplaats dan de vennootschap (art. 52 § 1 en § 2, eerste lid).

F. Gedwongen wijzigingen in het aandeelhouderschap[^]: de geschillenregeling (uittreding en uitsluiting)

Eén van de punten waarop de Ventôsewet afwijkt van het Wetboek van vennootschappen betreft de geschillenregeling, dat wil zeggen de in het gemeen NV- en BVBA-recht voorziene mogelijkheid voor een aandeelhouder om een andere te dwingen zijn aandelen over te nemen (uittreding) of om een andere aandeelhouder te dwingen zijn aandelen aan de eisende aandeelhouder te verkopen (uitsluiting), telkens tegen een prijs door de rechter bepaald. Beide vorderingen zijn in het gemeen vennootschapsrecht slechts mogelijk voor zover de eiser een gegronde reden aanvoert. De uitsluitingvordering kan alleen ingeleid worden door een

aandeelhouder die, alleen of met andere eisers, 30% van de stemrechten of de kapitaalwaarde van de vennootschap vertegenwoordigt. In de coöperatieve vennootschap geldt deze zogenaamde geschillenregeling niet. In een CV heeft elke aandeelhouder zonder meer het recht uit te treden in de eerste zes maanden van het boekjaar⁶², tenzij de statuten dit recht zouden beperken of uitsluiten (art. 367 W. Venn.), en kan hij ook steeds door de vennootschap uitgesloten worden overeenkomstig de regels die daarover in de statuten zijn opgenomen (art. 370 W. Venn.).

Art. 53 Ventôsewet bevat voor de notarisvennootschap een geschillenregeling die afwijkt van de gemeenrechtelijke. In hoeverre de gemeenrechtelijke regeling van toepassing blijft voor zover de Ventôsewet er niet van afwijkt, is niet duidelijk tot uitdrukking gebracht in art. 53. Meer bepaald de zinsnede “in voorkomend geval in afwijking van de artikelen 190ter en 190quater van de wetten op de handelsvennootschappen” is minder dan glashelder, vooral dan de concrete draagwijdte van de woorden “in voorkomend geval”. De onduidelijk is des te groter nu de Ventôsewet geen regeling inhoudt betreffende de gedwongen uittreding van een geassocieerd notaris lastens de overige vennoten, naar analogie met de vordering ex art. 340-341 W. Venn. (voorheen art. 190quater Venn.W.).

Art. 53 Ventôsewet bevat een uitsluitingsregel die afwijkt van de regeling voorzien in art. 334 W. Venn. Men mag aannemen dat uitsluiting van de ene vennoot door een andere in notarisvennootschappen alleen volgens de regels van art. 53 Ventôsewet mogelijk is. Het zou zeer verwarrend en moeilijk werkbaar zijn de artt. 332 e.v. W. Venn. nog toe te passen op een notaris-BVBA voor die aangelegenheden die niet in art. 53 Ventôsewet geregeld zijn. Hoewel het te betwijfelen is dat de wetgever dit beseft heeft bij het schrijven van art. 53 Ventôsewet, kan men niet anders dan aanvaarden dat art. 53 Ventôsewet, ingevolge het principe van vormneutraliteit⁶³, van toepassing is op alle notarisvennootschappen, ook wanneer die een vorm hebben aangenomen waarin de uitsluiting in deze vorm in het gemeen vennootschapsrecht niet gekend is. Art. 53 Ventôsewet zelf bevat immers geen enkele indicatie die op een beperking van het toepassingsgebied tot bepaalde rechtsvormen (bv. BVBA's) zou wijzen. Twijfelachtig - maar niet uitgesloten - is dat men deze logica zover mag doortrekken, dat in een notaris-CV, de uitsluiting van een vennoot enkel mogelijk is volgens de regels uit art. 53 Ventôsewet, terwijl art. 370 W. Venn. voorziet dat in een CV elke vennoot door de vennootschap, meer bepaald door de algemene vergadering kan worden uitgesloten, zonder rechterlijke tussenkomst, en dit “om gegronde reden of uit een andere in de statuten vermelde oorzaak”. Men kan nl. argumenteren dat art. 53 Ventôsewet, waar het gaat om uitsluiting van een vennoot op vraag van een andere vennoot, door een rechtbank, een andere soort uitsluiting regelt dan de uitsluiting van een vennoot door de vennootschap zelf uit art. 370 W. Venn. In een notarisvennootschap die de vorm van een CV aanneemt, lijken beide soorten uitsluiting naast elkaar te kunnen bestaan.

Artikel 53 Ventôsewet bevat alleen een regeling van de uitsluiting, niet van de uittreding. Anderzijds wekken een passage in de voorbereidende werken, maar vooral de verwijzing in art. 53 § 1 eerste lid naar art. 190quater Venn.W., de indruk dat uittreding mogelijk is in een notarisvennootschap voor zover zij mogelijk is volgens het gemeen vennootschapsrecht. Maar die opvatting is wellicht verkeerd. De memorie van toelichting bij art. 53 Ventôsewet bevat onder meer volgende commentaar: “De procedure voor vrijwillige uittreding en gedwongen overname van de aandelen door de andere venno(o)ten (zie artikel 190quater Venn. W.) werd

⁶² Bij dergelijke uittreding worden de aandelen niet overgenomen door een andere aandeelhouder, maar krijgt de uitredende vennoot hun waarde door de vennootschap uitbetaald: art. 374 W. venn.

⁶³ Art. 50 § 1 d) Ventôsewet: zie hoger.

niet in het ontwerp overgenomen. Deze oplossing wordt aan de contractvrijheid overgelaten. De statuten moeten met andere woorden een uitstaperegeling voorzien (zie artikel 51 § 1, eerste alinea (...)).” In dat licht lijkt het duidelijk dat de uittredingsregeling uit art. 340 W. venn. (BVBA) niet van toepassing is, en dat deze aangelegenheid inderdaad volkomen statutair geregeld moet worden. De best verdedigbare interpretatie van de wettekst is dat de artikelen over uitsluiting en uittreding uit het Wetboek van vennootschappen niet van toepassing zijn op notarisvennootschappen.

Voor de uitsluiting in notarisvennootschappen geldt bijgevolg exclusief art. 53 § 1 Ventôsewet. Dit impliceert dat uitsluiting kan gevorderd worden door één of meer vennoten, ongeacht hun aandelenbezit, daar waar in gemeenrechtelijke vennootschappen de eiser 30 of 20% van de stemrechten moet bezitten. De vordering moet ingesteld worden bij dagvaarding voor de burgerlijke rechtbank, dus niet voor de rechtbank van koophandel, zoals voor gemeenrechtelijke vennootschappen (ongeacht hun burgerlijke dan wel handelsaard) steeds vereist is. Eveneens in afwijking van het gemeen vennootschapsrecht volstaat het niet dat de eiser om het even welke “gegronde reden” voor de uitsluiting aanvoert. Een patstelling in de besluitvorming, die niet aan de onredelijkheid van één van de partijen te wijten is, lijkt bijvoorbeeld op zichzelf niet te volstaan, in tegenstelling tot wat door de rechtspraak wordt aangenomen met betrekking tot uitsluitingen in gemeenrechtelijke vennootschappen. Bij een notarisvennootschap moet de eiser aantonen dat de verwerende vennoot “in zijn plichten tegenover de vennootschap ernstig tekortschiet of de werking ervan ernstig verstoort”. De Ventôsewet vermeldt evenmin dat de uitsluitingprocedure verloopt zoals in kort geding.

Zoals gezien, is de wettelijke uittredingsregeling niet van toepassing op notarisvennootschappen, maar de statuten moeten “de regels en voorwaarden voor de uittreding van een vennoot” vastleggen (art. 51 § 1, eerste lid). “Uittreding” kan hier in twee verschillende betekenissen opgevat worden, en de statuten kunnen dan ook potentieel twee soorten uittredingsregelingen bevatten. Een eerste soort is een geschillenregeling, waarbij de wettelijke geschillenregeling uit het gemeen vennootschapsrecht al dan niet verregaand aangepast in de statuten wordt overgenomen, en een vennoot ten laste van ander vennoten een verkoopoptie op zijn aandelen krijgt, die kan uitgeoefend worden in bepaalde statutair gedefinieerde omstandigheden. Dergelijke statutaire regeling kan evenwel geen bevoegdheden toekennen aan rechters, zoals een wettelijke regeling dat wel kan (er kan bv. niet in bepaald worden dat de beslissingen van de rechter uitvoerbaar bij voorraad zullen zijn). De statuten mogen ook een uittredingsrecht verschaffen buiten conflictsituaties, naar het voorbeeld van wat in het gemeen vennootschapsrecht krachtens de wet geldt bij coöperatieve vennootschappen. En vooral, het is theoretisch niet uitgesloten statutair te bepalen dat de uittreding ten laste van de vennootschap zal gebeuren, die dus de aandelen van de vennoot zal overkopen. In een BVBA is dergelijke regeling praktisch gezien evenwel nauwelijks realiseerbaar, gezien de kapitaalbeschermingsregels, inclusief de beperkingen op inkoop van eigen aandelen. Omgekeerd zullen de statuten ook notarisvennootschappen die de vorm van een CV hebben aangenomen, het uittredingsrecht afwijkend van art. 367 W. Venn. kunnen regelen. Er wordt immers aangenomen het uittredingsrecht in een CV statutair kan wegbedongen worden⁶⁴

⁶⁴ Gent, 25 januari 1984, *R.W.* 1983-84, kol. 2773.

III. Het einde van de notarisvennootschap: ontbinding en overlijden, afzetting en ontslag

De verschillende bepalingen in de Ventôsewet over het wegvallen van een vennoot en/of de ontbinding van de vennootschap zijn niet bepaald overzichtelijk gerangschikt, zodat enig puzzelwerk vereist is om te achterhalen hoe de verschillende regeltjes op elkaar ingrijpen en of de ene regel slechts een herhaling van een andere is, dan wel een andere hypothese viseert.

De eigenlijke *ontbinding* van de vennootschap is geregeld in art. 53 § 4 Ventôsewet.

De ontbinding kan *vrijwillig* gebeuren door een eenparige beslissing van de vennoten “die daartoe een verzoek richten aan de minister van justitie”. Duidelijk is dat in afwijking van het gemeen recht van de vennootschappen met beperkte aansprakelijkheid, steeds een unanieme beslissing nodig is. Dit ligt in het verlengde van de algemene regel dat elke wijziging van de statuten en meer algemeen het vennootschapscontract unanimititeit vereist (art. 51 § 4 tweede zin).

De wet bepaalt echter niet wanneer de ontbinding dan precies ingaat. Ze preciseert ook niet of de minister van justitie een beoordelingsbevoegdheid heeft, en de ontbinding kan weigeren. Wel lijkt duidelijk dat een beslissing van de vennoten op zich niet voldoende is, maar dat de ontbinding ten vroegste ingaat met het verzoek aan de minister van justitie. Het gebruik van het woord “verzoek” doet vermoeden dat het hier niet om een loutere mededeling gaat. Maar de wet preciseert niet welke beoordelingsbevoegdheid de minister heeft, en geeft ook niet zeer duidelijk aan op welke wijze de minister zijn beslissing bekend moet maken, laat staan dat duidelijk is of die bekendmaking een vereiste is opdat de ontbinding zou ingaan dan wel tegenwerpelijk worden aan derden. Art. 53 § 4 e) tweede zin Ventôsewet stelt wel dat de minister van justitie in alle gevallen van ontbinding van een associatie of van uitsluiting daarvan bij uittreksel “melding maakt” in het Belgisch Staatsblad. Dit doet vermoeden dat de ontbinding reeds ingaat vooraleer zij aldus bekendgemaakt wordt, maar dat de minister anderzijds meer dan een doorgeefluik is, en wel degelijk een Ministerieel Besluit moet nemen waarbij de ontbindingsbeslissing van de vennoten bevestigd wordt. Die laatste veronderstelling wint aan kracht bij lectuur van art. 52 § 3 Ventôsewet, waar gesteld wordt dat aan de associatie tussen een notaris-titularis en een of meer kandidaat-notarissen een einde kan gemaakt worden op verzoek van alle vennoten, *door* een ministerieel besluit dat bij uittreksel in het Belgisch Staatsblad bekendgemaakt wordt. In deze bepaling, die gezien haar algemeenheid ook van toepassing is op beëindiging van de associatie door ontbinding, is dus wel duidelijk dat toestemming in een ministerieel besluit een voorwaarde is voor het einde van de associatie. Redelijkerwijze valt aan te nemen dat deze regel naar analogie ook geldt voor associaties tussen notarissen-titularis.

Bij de vrijwillige ontbinding zullen ook in notarisvennootschappen de formaliteiten uit art. 181 e.v. W. Venn. nageleefd moeten worden.

Naast vrijwillige ontbinding is ook *gerechtelijke ontbinding* mogelijk. Net zoals in het gemeen vennootschapsrecht kan de rechtbank de vennootschap ontbinden om gegronde reden. Bevoegd is de burgerlijke rechtbank. Afwijkend van het gemeen recht kan de ontbinding ook worden uitgesproken “als het openbaar belang zulk vereist”. De vordering kan ingeleid worden door één of meer vennoten, door de procureur des konings, maar ook door de bevoegde kamer van notarissen. Wanneer de rechtbank de ontbinding een te drastische sanctie vindt, kan zij beslissen één of meer vennoten uit te sluiten. De wettekst geeft niet aan dat

dergelijke vordering eventueel subsidiair door de eiser moet zijn ingesteld; blijkbaar mag de rechtbank zelfstandig beslissen tot uitsluiting over te gaan ook al is ontbinding gevorderd. Met andere woorden, de wet laat de rechtbank hier toe *ultra petita* te beslissen. De wet bepaalt niet wat er in dit geval gebeurt met de uitgesloten vennoot of zijn collega's die vennoot blijven. Men mag wellicht aannemen dat het principe van art. 53 § 4 b) laatste lid Ventôsewet inzake de gerechtelijke ontbinding naar analogie toepassing vindt: de notaris-titularis die werd uitgesloten blijft zijn ambt verder uitoefenen, maar dan ten individuele titel.

Wanneer de uitgesloten vennoot de enige titularis is, dan gaat de vennootschap wel *van rechtswege* teniet. Hetzelfde geldt wanneer de enige notaris-titularis zijn standplaats verliest (art. 53 § 4 c) Ventôsewet: "In alle gevallen van ontbinding oefent de geassocieerde notaris die geen titularis is, het notarisambt niet meer uit. Hij neemt opnieuw de titel van kandidaat-notaris aan").

De gevolgen van de ontbinding voor de vroegere geassocieerden verschillen naargelang de geassocieerde notaris titularis of kandidaat was. Voor de titularis is bepaald, althans voor de vrijwillige en gerechtelijke ontbinding, dat hij na ontbinding zijn ambt gewoon weer opneemt, ten individuele titel (art. 53 § 4 a) tweede zin en b) in fine Ventôsewet). Wat de kandidaat-notaris betreft, bepaalt de wet dat hij in alle gevallen van ontbinding het notarisambt niet meer uitoefent, en opnieuw de titel van kandidaat-notaris aanneemt (art. 53 § 4, c) Ventôsewet).

Overigens valt de situatie van vrijwillige⁶⁵ ontbinding strikt genomen ook onder de regel van art. 52 § 3 tweede lid Ventôsewet, volgens hetwelk de titularis zijn functie als individueel notaris herneemt indien de associatie door een eenparige beslissing van de vennoten beëindigd wordt. Vrijwillige ontbinding is een eenparige beslissing die een einde maakt aan de associatie.

De situatie van de kandidaat-notaris die geassocieerd was is daarentegen precair wanneer de associatie eindigt door een eenparige beslissing van de vennoten (en niet slechts de titularis wegvalt, en opgevolgd wordt door een andere): hij wordt dan automatisch opnieuw kandidaat-notaris (art. 52 § 3, derde lid Ventôsewet), zonder enige ambtelijke bevoegdheid zolang hij niet tot een andere associatie is toetreden.;

Het overlijden, ontslag of de afzetting van een notaris-titularis die geassocieerd was, betekent meteen, zoals de wet bevestigt, dat hij geen vennoot meer blijft. De uitoefening van de rechten verbonden aan zijn aandelen wordt geschorst (art. 53 § 2 derde lid Ventôsewet), naar men mag aannemen tot iemand hem opvolgt als vennoot, nl. diegene die hem ook als notaris opvolgt. De vennootschap wordt door dit overlijden, ontslag of afzetting niet ontbonden, zo blijkt uit de wet zelf (art. 53 § 2 eerste lid Ventôsewet). Dit is voor vennootschappen met onbeperkte aansprakelijkheid een afwijking van het gemeen vennootschapsrecht: behoudens andersluidende bepaling in de statuten (hetgeen frequent voorkomt), worden deze wel ontbonden ten gevolge van het wegvallen van een vennoot. In de notariële context daarentegen zal een opvolger benoemd worden voor de weggevallen titularis, en op dat vlak hebben de overige vennoten geen keuze: de wet bepaalt dat de aandelen van de titularis overgaan op de opvolger zonder dat van enige goedkeuringsvereiste sprake is, en de opvolger wordt van rechtswege vennoot (art. 53 § 2, tweede lid, tweede zin

⁶⁵ Naar de letter genomen niet de gerechtelijke ontbinding of ontbinding van rechtswege;

Ventôsewet)⁶⁶). De dwang werkt trouwens in twee richtingen: ook de opvolger van de verdwenen titularis heeft geen keuze en moet blijkbaar vennoot worden. Er is terecht opgemerkt dat de wetgever hier te weinig rekening heeft gehouden met het *intuitu personae*-karakter van de notarisvennootschap⁶⁷. Indien er zeer ernstige meningsverschillen ontstaan die verdere samenwerking onmogelijk maken tussen de opvolger en de “oude” vennoten, kan de meest gereede partij eventueel pogen de gerechtelijke ontbinding wegens gegronde reden te bekomen. Ook de uitsluitingsvordering kan ingesteld worden door de opvolger tegen een ander vennoot of omgekeerd, indien de voorwaarden voldaan zijn, in essentie indien bewezen wordt dat de verweerder op ernstige foutieve wijze is tekortgeschoten in zijn verplichtingen als vennoot. Of er kan gebruik gemaakt worden van de statutair voorziene uittredingsregeling.

De kandidaat-notarissen blijven ondanks het overlijden, de afzetting of het ontslag van de titularis het notarisambt uitoefenen (art. 53 § 2 vierde lid). De Ventôsewet brengt evenwel op geen enkele wijze een voorkeur tot uiting voor een geassocieerde kandidaat-notaris als opvolger van de verdwijnende titularis. In de praktijk zal een vennoot wellicht een voetje voor hebben bij de opvolging, maar in de benoemingsprocedure dient juridisch op geen enkele manier rekening gehouden te worden met het feit dat bepaalde kandidaten vennoot van de vroegere titularis waren. Zoals Chr. De Wulf heeft opgemerkt, is het niet denkbeeldig dat de Koning zal willen vermijden dat associatie automatisch tot opvolging leidt⁶⁸.

Wanneer een *kandidaat-notaris* overlijdt, ontslag neemt of afgezet wordt heeft ook dit niet het einde van de vennootschap tot gevolg. Wel maakt het van rechtswege een eind aan het vennoot-zijn van die kandidaat-notaris. Wat gebeurt er met de aandelen van de verdwenen kandidaat-notaris? Art. 53 § 3 tweede lid *in fine* Ventôsewet bepaalt dat de eraan verbonden rechten geschorst worden. De gelijkaardige bepaling voor het geval een titularis overlijdt, ontslag neemt, afgezet wordt is goed begrijpelijk, omdat deze aandelen zullen overgaan op de opvolger van de verdwenen titularis. Een verdwijnende kandidaat wordt evenwel niet van rechtswege als vennoot opgevolgd door een nieuwe kandidaat, zodat niet meteen duidelijk wordt waarom de rechten verbonden aan zijn aandelen worden opgeschort. Het vierde lid van art. 53 § 3 Ventôsewet bepaalt dan dat de aandelen die de inbreng van nijverheid van de kandidaat-notaris vertegenwoordigen, vernietigd worden. Aangezien deze bepaling onmiddellijk volgt op diegene die bepaalt dat de rechten verbonden aan de aandelen geschorst worden, moet men aannemen dat de wetgever hier geen vergissing heeft begaan en letterlijk bedoelt wat hij schrijft: alleen de aandelen die een inbreng van nijverheid vertegenwoordigen, worden vernietigd. De rechten verbonden van de niet-vernietigde aandelen, die dus andere inbrengen vertegenwoordigen, worden geschorst. De vraag is dan wat er met deze aandelen gebeurt. Men kan veronderstellen dat zij blijven bestaan, en dat de eraan verbonden rechten niet langer geschorst zijn op het moment dat de aandelen overgaan in handen van een notaris of kandidaat-notaris die vennoot is of wordt van de betrokken associatie.

⁶⁶ Bijkomend blijkt dit impliciet ook uit art. 51 § 3, eerste lid, tweede zin, waaruit blijkt dat de toestemming voor de overdracht van de aandelen enkel vereist is ingeval van overdracht aan een vennoot of nieuwe vennoot, en niet in geval van opvolging. Dit wordt ook nog bevestigd in art. 53 § 2 laatste lid, vanuit het oogpunt van de geassocieerde kandidaat-notaris.

⁶⁷ CHR. DE WULF, “Over de nieuwe notariswetten in België en Nederland”, *T.P.R.* 2001, 546, nr. 63; F. BOUCKAERT

⁶⁸ CHR. DE WULF, *l.c.*, 546, nr. 63.

Financial Law Institute

The **Financial Law Institute** is a research and teaching unit within the Law School of the University of Ghent, Belgium. The research activities undertaken within the Institute focus on various issues of company and financial law, including private and public law of banking, capital markets regulation, company law and corporate governance.

The **Working Paper Series**, launched in 1999, aims at promoting the dissemination of the research output of the Financial Law Institute's researchers to the broader academic community. The use and further distribution of the Working Papers is allowed for scientific purposes only. Working papers are published in their original language (Dutch, French, English or German) and are provisional.